

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ Υ ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΣ
ΠΕΡΙ
ΚΛΗΡΟΥ ΜΕΛΕΤΗ

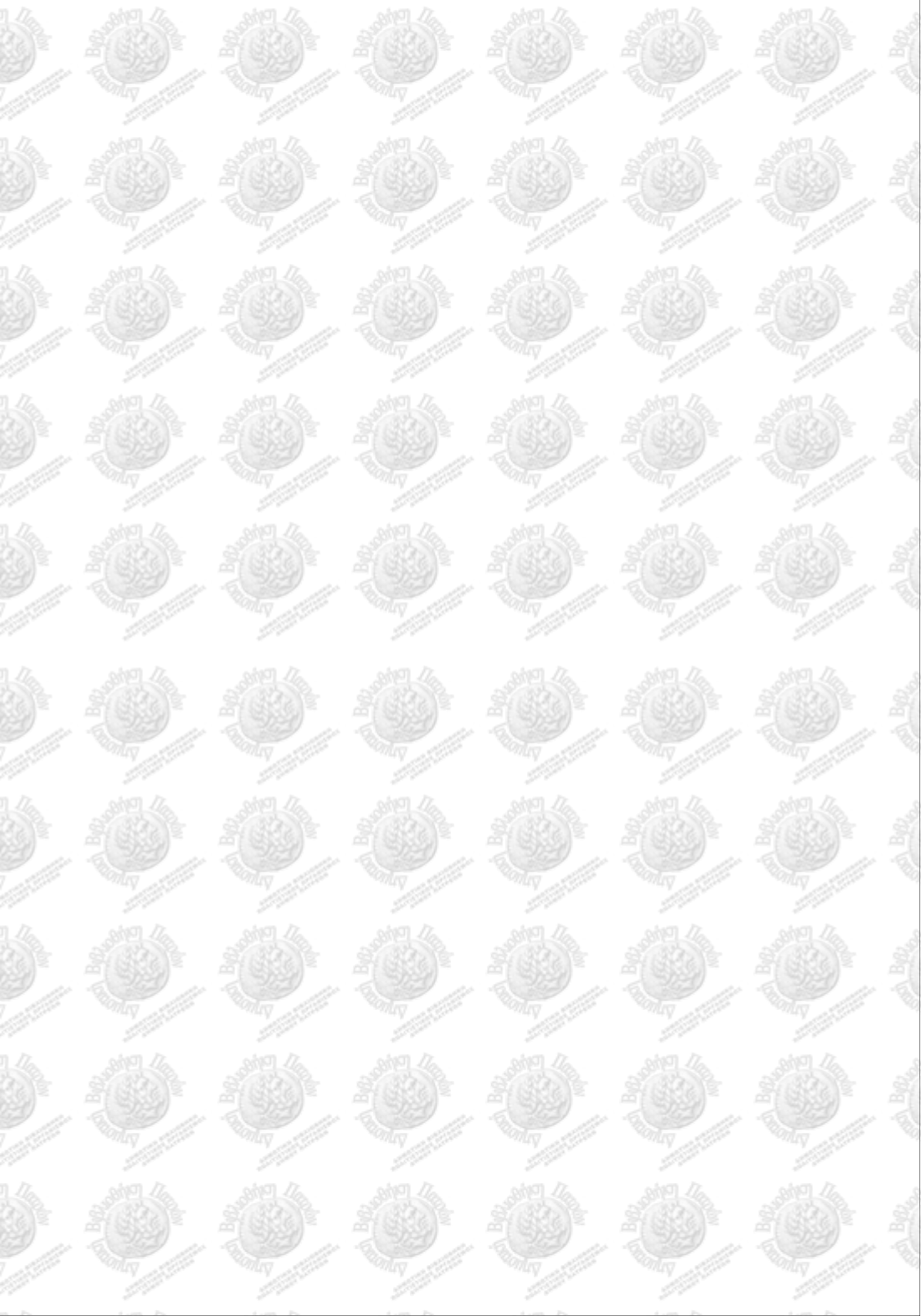
Προορισμός του Κλήρου.—Πραγματική
ἀπεικόνισις τῆς σημερινῆς καταστάσεως
αὐτοῦ.—Τίς ὁ πταίστης τῆς κατα-
στάσεως ταύτης τοῦ Κλήρου.—
Μέτρα βελτιώσεως τοῦ Κλή-
ρου.—Ἡ ἐπὶ τ' ἄτομα καὶ
τὰς κοινωνίας σημασία
καὶ ἐπίδρασις αὐτοῦ.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ
ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΗΜΟΣΘΕΟΥΣ Α. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗ
1905

ΤΗΣ

ΣΕΒΑΣΤΗΣ ΜΟΙ ΣΚΙΑΣ

ΤΗΣ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΘΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ

ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΣ Ν. ΤΡΙΑΝΤΗ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

Ο ΑΝΕΨΙΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΤΑΥΤΗΣ ΥΙΟΣ

Κ. Δ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Πρωτοπρεσβύτερος

*Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ
συντάκτου.*

Ἡ ἀνατύπωσις παρ' ἄλλον ἀπαγορεύεται.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΟΛΙΓΑΙ ΛΕΞΕΙΣ

Πρώτιστον και ὑψιστον ζήτημα ὅπερ δέον ν' ἀπασχολήσῃ ἐμπεριστατωμένως τοὺς τε Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Πολιτικοὺς Ἄρχοντας τῆς ἡμετέρας χώρας εἶνε —κατὰ τὴν ἐμὴν ταπεινὴν γνώμην— ἡ οἰκτρὰ κατάστασις τοῦ ἱεροῦ παρ' ἡμῖν κλήρου, δι' οὗ, βελτιουμένου καὶ ἀνυψουμένου εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ περιωπὴν, θὰ βελτιωθῇ καὶ ὀρθοποδήσῃ καὶ τὸ ἡμέτερον ταλαίπωρον Ἔθνος, παρ' ᾧ Θρησκεία καὶ Ἠθικὴ κατεφρονήθησαν τοσοῦτον καὶ ἀπέβησαν τύποι, καὶ τύποι ξηρῶς καὶ μηχανικῶς ἐκπληρούμενοι.

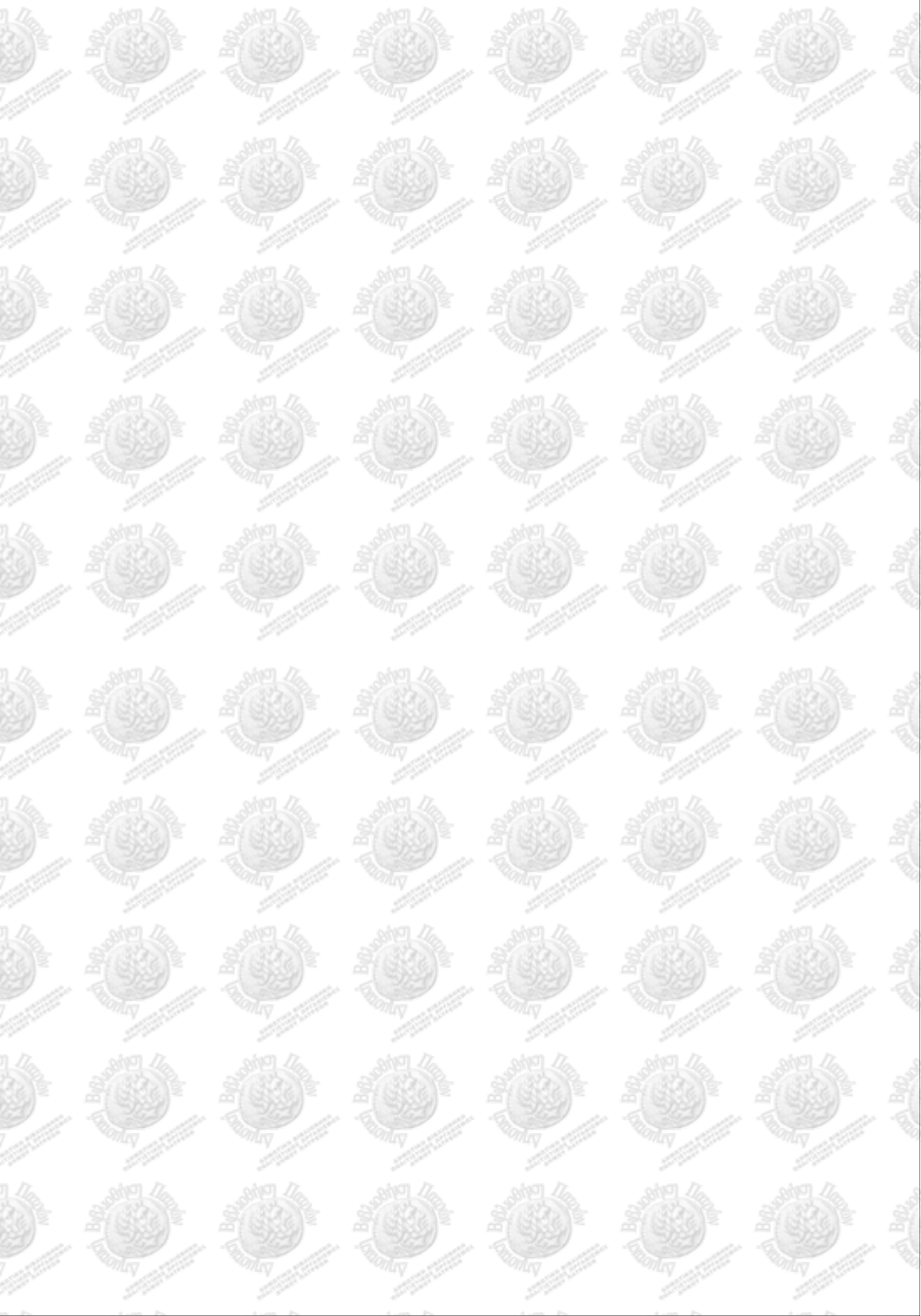
Τὰ πάντα δ' ἐκ τοῦ κλήρου προσδοκῶντες, συνετάξαμεν αὐτοσχέδιον Μελέτην περὶ τούτου, ἐκθέτοντες τὰς ἰσχνὰς ἡμῶν ἰδέας περὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ, τῆς σημερινῆς καταστάσεως τούτου, τοῦ αἰτίου τῆς καταστάσεως ταύτης τοῦ κλήρου, περὶ τῶν μέτρων τῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ἐπὶ τ' ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας σημασίας καὶ ἐπιδράσεως αὐτοῦ.

Τὴν Μελέτην ταύτην δημοσιεύσαντες εἰς τὴν ἐνταῦθα ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Ν. Αἰῶνα», παραδίδομεν ἤδη εἰς τὸ κοινὸν διὰ τοῦ παρόντος βιβλιαρίου, κατ' ἀπαιτήσιν πολλῶν.

Ἐγγραφον ἐν Πάτραις τῇ 28 Ἰουνίου 1905.

Κ. Δ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Αον

ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΑΥΤΟΥ.

Πάντες οἱ ἐν τῷ θεοπνεύστῳ καὶ ἀψευδεῖ Εὐαγγελίῳ περιεχόμενοι λόγοι τοῦ Ἰησοῦ εἶνε ἕξοχοι, πρωτότυποι, τέλειοι καὶ θεῖοι· ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία Αὐτοῦ εἶνε ὁ μαργαρίτης τούτων, διότι εἶνε ἡ σφραγὶς τῆς πρωτοτυπίας καὶ τελειότητος, ἡ κορωνὶς τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων πάντες οἱ λόγοι αὐτῆς ἐφελκύσαντες τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἀναγνώστου, ἐγένοντο ἐν πάσῃ ἐποχῇ παροιμιῶδες ἀπόφθεγμα, καὶ ἐκλήθη δικαίως ἡ ὁμιλία αὕτη ὁ ἠθικὸς κώδιξ παντὸς χριστιανοῦ.

Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν πραγματευόμενος περὶ χριστιανικῆς δικαιοσύνης ἢ ἀρετῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν δικαιοσύνην, παριστᾷ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τὴν χριστιανικὴν δικαιοσύνην καθ' ἑαυτήν, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀναπτύξεως μέχρι τῆς τελειότητος αὐτῆς· ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τὴν σχέσιν τῆς χριστιανικῆς δικαιοσύνης πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν· καὶ ἐν τῷ τρίτῳ διδάσκει, πῶς δύναται τις ν' ἀποφύγῃ τὴν ψευδῆ δικαιοσύνην καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἀληθῆ.

Ἐν τῷ πρώτῳ μέρει μετὰ τοὺς ἀθανάτους μακαρισμοὺς στρέφει τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς Του, τοὺς μέλλοντας διδασκάλους τῆς

ἀνθρωπότητα, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν ἀπατηλὴν καὶ ἐπιδεικτικὴν διδασκαλίαν καὶ ἀρετὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ.

Ἄλας τῆς Γῆς καλεῖ τοὺς μαθητάς Του τὸ πρῶτον, καὶ φῶς τοῦ κόσμου, ὀλίγον κατωτέρω.

Καὶ ἄλας τῆς Γῆς μὲν ὀνομάζει αὐτούς, διότι ἦσαν προωρισμένοι ἐκεῖνοι, (καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν σήμερον τὸν αὐτὸν προορισμὸν ἔχουσι), νὰ συντηρῶσι διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν δυνάμεως τὴν ἀνθρωπότητα, διασώζοντες αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἠθικῆς σήψεως καὶ φθορᾶς, καθὼς τὸ ἄλας συντηρεῖ καὶ σώζει ἀπὸ τῆς φυσικῆς σήψεως τὰς τροφάς. Φῶς δὲ τοῦ κόσμου καλεῖ αὐτούς, διότι ἐμπρέπει νὰ εἶνε ὁ πνευματικὸς ἥλιος τῆς ἀνθρωπότητος, φωτίζοντες αὐτὴν διὰ τοῦ ἀνεσπέρου καὶ θείου φωτὸς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ διὰ τοῦ γλυκέος φωτὸς τῶν θεαρέστων αὐτῶν ἔργων, καθὼς ὁ ἥλιος φωτίζει φυσικῶς τὸν κόσμον.

Οἷα ὑπερφυῆς καὶ θαυμασία παραβολή! Οἷον ἔξοχον καὶ τέλειον ἠθικὸν παράγγελμα τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς Αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῶν πρὸς ὅλον τὸν κληρὸν! Τοιοῦτοι ἀληθῶς ὑπῆρξαν οἱ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐκλεγέντες δώδεκα Ἀπόστολοι, οἵτινες ἀποσταλέντες ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν μετὰ θαυμαστῆς καὶ ἀκαταβλήτου ἠθικῆς δυνάμεως, συνετήρησαν καὶ διέσωσαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τῆς ἠθικῆς σήψεως καὶ φθορᾶς, πρὸς ἣν ἀκατασχέτοις βήμασιν ἐφέρετο. Καὶ ἔλαμψαν καὶ ἐφώτισαν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν τὸν κόσμον ἅπαντα, πραγματοποιήσαντες τὰς τιμαλφεῖς καὶ σωστικὰς ὑπόθηκας τοῦ Μεγάλου αὐτῶν Διδασκάλου.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων ἐδείχθησαν ἀντάξιοι τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀποστολῆς, καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων, ἐν τοῖς πρώτοις μάλιστα αἰῶσι δὲν ὑπελείφθησαν τῶν προκατόχων των, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀψευδὴς Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία.

Ἄλλὰ μετέπειτα τοῦ χρόνου προϊόντος, ὅτε ἡ πνευ-

ματική μόρφωσις τοῦ κλήρου ἤρξατο νὰ χωλαίνη, καὶ ἡ ἀκμὴ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος κατέπιπτεν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων αἰτίων, τότε ὀλίγοι ἐμιμοῦντο τοὺς περιφήμους Ἱεράρχας Βασίλειον, Γρηγόριον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Συνελόντ' εἰπεῖν, ὁ κλῆρος μὲ ὄλας τὰς εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας σμικρὰς αὐτοῦ ἀναλαμπάς, ὅλον ἐπεδιβάζετο, συντελεσασῶν εἰς τοῦτο καὶ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων τῶν βαρβάρων.

Τὴν φοβερὰν δὲ πνευματικὴν δολοφονίαν ὑπέστη ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος κατὰ τὸ 1453 μ. Χ., ὅτε ἡ βασιλεὺς τῶν πόλεων Κωνσταντινούπολις, κατεκτήθη ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ἀγαρηνῶν.

Ἡ μακρὰ ἐκείνη δουλεία, ἥτις καὶ τὸν λαὸν ὑστέρει εὐρείας πνευματικῆς μορφώσεως, δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος δὲν ἀπέβη δυστυχῶς κρείττων ἡ θέσις τοῦ ἡμετέρου κλήρου. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγους εὐαρίθμους κληρικούς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἀναβιβάζονται εἰς τὸν ὑψιστὸν βαθμὸν τῆς Ἱερωσύνης, ὁ λοιπὸς κατώτερος κλῆρος, ὁ κλῆρος τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, στερεῖται οὐχὶ σπανίως καὶ αὐτῆς τῆς στοιχειώδους ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, καὶ ἐξασκεῖ οὐδεμίαν ἢ ἀσθενῆ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἐπιβολὴν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ποίμνιον. Καὶ καταπίπτει ὁσημέραι ἐπὶ μᾶλλον ὁ κλῆρος ἐν τε τῇ δούλῃ καὶ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, ἀπογουμνοῦμενος πάσης ἀξιόπρεπειας.

Ἐν ταῖς ἄλλαις ὁμοῦς χώραις ὁ κλῆρος ἀποτελεῖ μεγάλην διαφορὰν, καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν ταῖς κοινωνίαις εἶνε ἐπίζηλος. Ἐν Εὐρώπῃ δηλονότι καὶ Ἀμερικῇ ὁ κλῆρος ἀνυψώθη εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ βαθμίδα, κατέχων τὴν πρώτην κοινωνικὴν τάξιν.

Ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ρωσίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ἐν πᾶσι τ. ἔ. τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι τοῦ κόσμου,

ιερεῖς γίνονται μόνον τελειόφοιτοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων ἢ ἄλλων ἀνωτέρων Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν. Ἐν τῇ Ρωσίᾳ, ἥτις δὲν ἔχει προσδεύση ἀκόμη ὡς αἱ δυτικάι χώραι, ἵνα χειροτονηθῇ τις ἱερεὺς, πρέπει νὰ ἔχῃ δίπλωμα Θεολογικῆς Ἀκαδημίας ἢ ἀνωτέρου Σεμιναρίου.

Ἐν αὐτῇ τῇ χθεςινῇ Βλαχία ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης ἀναβιβάζονται μόνον τελειόφοιτοι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν Βουκουρεστίου, Ἰασίου καὶ λοιπῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Σερβία ἀκόμη καὶ τῇ βαρβάρῳ Βουλγαρίᾳ ἀπαιτοῦνται προσόντα μορφώσεως διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ ἱερωθῶσιν. Οὕτω δὲ ὁ κληρὸς εἰς ὅλα τ' ἄλλα ἔθνη ἐκ τὸς, ἐκ τὸς τοῦ ἡμετέρου ἐξεπαιδεύθη ἀρτίως καὶ ἐγένετο πρὸς τούτοις ἀνεξάρτητος οἰκονομικῶς, περιβληθεὶς τὸ ὑψηλὸν αὐτοῦ κῦρος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, ὅστις ἀτενίζει πρὸς αὐτὸν μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως καὶ εὐλαθείας.

Δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα, ἀν ἐν ἀπάσαις ταῖς εἰρημέναις χώραις ὁ κληρὸς ἴσταται καὶ ἠθικῶς εἰς ἐπίζηλον θέσιν. Τοῦτο ἐνταῦθα λέγομεν, ὅτι ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ ἀνετον συντήρησιν τοῦ κληροῦ. Παρ' ἡμῖν μόνοις, καίτοι ἐβδομήκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη διέρρευσαν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, προσόντα μορφώσεως δὲν ἀπαιτοῦνται διὰ τὸν κληρὸν, καὶ ἱερεῖς γίνονται ἄνθρωποι ἀστοιχείωτοι γραμματικῶς, ἀμοιροὶ καὶ τῆς στοιχειώδους ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως καὶ συνήθως στρατολογούμενοι ἐκ τῶν κατωτάτων τῆς κοινωνίας στρωμάτων.

Μόνον ἐν Ἑλλάδι ὁ κληρὸς δυστυχῶς παρηγκωνίσθη εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν, ἐκλαμβανόμενος ὑπὸ τε τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ὡς τάξις ἐπαγγελματικὴ καὶ δὴ τῆς ἐσχάτης μοίρας, ἐνῶ ἡ ἱερωσύνη εἶνε μυστήριον καὶ οἱ ταύτης μετέχοντες λαμβάνουσιν ἀξίωμα καὶ ἀ-

ξίωμα πανύψηλον, πρὸς οὐδὲν τῶν πολιτικῶν ἀξιωματῶν δυνάμενον νὰ παραβληθῆ.

Ἐκτὸς τῶν περισσοτέρων ἀνωτέρων κληρικῶν, ὁ λοιπὸς κατώτερος κλῆρος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐδόλως δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑψηλὰς καὶ ποικίλας αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, ἅς τὸ μέγιστον τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα τῷ ἐπιβάλλει, καὶ οὕτως ἀποβαίνει ἀνωφελῆς εἰς τὸ ἑαυτοῦ ποίμνιον, ὁ καλλίτερος οὗτος παράγων τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος. Οἱ βαρύτιμοι λόγοι τοῦ θείου Νομοθέτου καὶ Λυτρωτοῦ, « Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς » καὶ « Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου », εἰς τὸ πλεῖστον τοῦ σημερινοῦ κλήρου ἢ οὐδόλως ἐφαρμόζονται ἢ ἐλάχιστα.

Ποσάκις δὲ δυστυχῶς ἔνιοι τούτων ἀντὶ ἄλατος καὶ φωτὸς ἀποβαίνουσι σῆψις καὶ σκότος ἐν τῷ λαῷ ; Ποσάκις, ἀντὶ νὰ διατηρῶσι τὸ ἑαυτῶν ποίμνιον ἀπὸ τῆς ἡθικῆς καὶ θρησκευτικῆς σήψεως, καὶ φωτίζοντες τοῦτο διὰ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῶν παραδείγματος ὁδηγῶσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, γίνονται — φεῦ ! παραίτιοι θρησκευτικοῦ ἐκτροχιασμοῦ καὶ διαφθορᾶς ;

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἔχοντες χρηστὰ καὶ ἀνεπίληπτα τὰ ἤθη, (καὶ τοιοῦτοι εὐτυχῶς ὑπάρχουσι πολλοί), δύνανται μὲν νὰ παράσχωσιν ἑαυτοὺς λαμπρὸν παράδειγμα διὰ τοῦ βίου των εἰς τοὺς λαϊκοὺς, ἀλλ' ὡς στερούμενοι θεολογικῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως ἀδυνατοῦσι νὰ λύσωσι τὰς πολλάκις γεννωμένας εἰς τὸ ἑαυτῶν ποίμνιον θρησκευτικὰς ἀπορίας καὶ ν' ἀνασκευάζωσι πολεμοῦντες τὰ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀθέων καὶ ὑλιστῶν καὶ νὰ διδάσκωσι διὰ τοῦ λόγου ἐπωφελῶς. Οὕτω δέ, ὅ,τι καὶ ἂν συστήσωσιν εἰς τοὺς ἄλλους οὗτοι, ἐκλαμβανόμενον ξένον ἐπιστημονικοῦ κύρους καὶ κατασκευάσμα ὑπερβολικοῦ καλογηρισμοῦ θεωρούμενον, ἢ ἐλάχιστα τηρεῖται ἢ οὐδόλως. Οἱ λόγοι, ἂν μάλιστα τύχῃ νὰ ἔχωσιν ἐξησθενημένον τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἢ εἶνε ἐντελῶς ἀδιάφοροι πρὸς τὴν θρησκείαν, οὐδόλως λαμβά-

νουσιν ὑπ' ὄψει τοὺς λόγους ἢ τὸ παράδειγμα τῶν τοιούτων ποιμένων, καὶ διαστρεβλοῦντες τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀναλλοιώτους ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελικοῦ καὶ Ἡθικοῦ Νόμου κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, περιστρέφονται ἐν τῷ αὐτῷ κύκλῳ τῆς ζωῆς, ἧς τὰς βάσεις καὶ τὸν γνώμονα ἐδημιούργησαν κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις καὶ ἰδέας.

Ἐν γένει δ' ὁ κατώτερος κληρὸς οὐδόλως σχεδὸν ἀποβαίνει σήμερον λυσιτελῆς εἰς τὰς κοινωνίας, καὶ τοῦτο, διότι ἀγνοεῖ τὸν προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν του. Αἱ ἐξαιρέσεις εἶνε δυστυχῶς ὀλίγισται. Οἱ πλεῖστοι τῶν σημερινῶν ἱερέων δὲν γνωρίζουσι τὸν σκοπὸν τῶν τόσον διδακτικῶν καὶ χαριτοβρῦτων μυστηρίων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. Καὶ ἐκτελοῦσι ταῦτα ὅλως μηχανικῶς καὶ ξηρῶς, συγκόπτοντες ἐνίοτε τὴν ἀκολουθίαν αὐτῶν, καὶ οὐσιώδεις παραλείψεις ποιοῦντες οὐδαμῶς ἐπιδρῶσι διὰ τούτων ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν παρισταμένων. Οὕτω δὲ μειοῦται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀπλοϊκῶν ἢ ὑπόληψις τῆς ἡμετέρας Θρησκείας καὶ τὸ γόητρον τῆς μοναδικῆς Ἐκκλησίας τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας ὑποβιάζεται.

Πόσοι ἀτυχῶς παραλείπουσι τὴν οὐσίαν τοῦ σπουδαίου μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος; Πόσοι τ. ἔ. ποιοῦσιν ἀτελεῖς τὰς ἀπαραιτήτους τρεῖς καταδύσεις καὶ ἀναδύσεις, ἐν αἷς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ βᾶσις τοῦ μυστηρίου ἔγκειται; Πόσοι καὶ ἐν τῷ βεπτίσματι καὶ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου καὶ Εὐχέλαιου ἢ συγκόπτουσι τὰς εὐχὰς ἢ ἀκατανόητως ἀναγινώσκοντες ταύτας οὐδεμίαν εὐάρεστον καὶ ὠφέλιμον ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον; Ἡ μήπως ἐξομολογοῦντες εἶνε κρείττονες;

Οἱ πλεῖστοι, ἂν καὶ γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ ἐξομολόγησις εἶνε ἐν τῶν ἐπτὰ μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, δὲν χειρίζονται ταύτην ὡς μυστήριον ἀλλ' ὡς ἐπάγγελμα, καὶ ἀγνοοῦντες τοὺς κανόνας καὶ τὸν λεπτὸν καὶ ἀλιευτικὸν τρόπον τοῦ ἐξομολογητοῦ, ὅστις προώριστα ὁ ἱατρὸς τῆς νοσηρᾶς

καὶ τετραυματισμένης ψυχῆς, καὶ λησμονοῦντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀπολύτου ἔχεμυθείας, ὄχι μόνον δὲν ὀδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ διόρθωσι, ἀλλὰ γίνονται — φεῦ ! — αἴτιοι ν' ἀπομακρυνθῆ ἔντελῶς οὗτος ἐκ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ καὶ πόσοι τὴν ἀναίμακτον ἱεραουργίαν ἐπιτελοῦντες, ἱεραργοῦσι μετὰ τῆς δεύσης κατανούξεως καὶ εὐλαβείας, καὶ διεξάγουσι τελείως τὸ κυριώτερον τῶν μυστηρίων; Πόσοι τ. ἔ. διὰ τῆς θείας ἱεραουργίας ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὰς καρδίας τῶν ἐκκλησιαζομένων καὶ εἰς δάκρυα μεταμείλειας καὶ συντριβῆς ἀναλύοντες ἀπολύουσι τούτους ἐκ τοῦ Ναοῦ καὶ νούους ἀνθρώπους;

Πῶς εἶνε λοιπὸν δυνατὸν οἱ ἐκκλησιαζόμενοι νὰ ἐξέλθωσι λελουσμένοι εἰς τὸ λουτρὸν τῆς μετανοίας; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξέλθωσι μὲ ἀγαθὰ καὶ εὐλαβῆ συναισθήματα; Ἴδού, διατὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀποχωροῦσιν ἐκ τοῦ Ναοῦ, ὡς εἰσῆλθον, οὐδεμίαν εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἀποκομίζοντες ὠφέλειαν. Ἡ προσοχὴ τῶν περισσοτέρων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θείας λειτουργίας διασπᾶται, καὶ ἀντὶ ν' ἀποθέσῃ κατὰ τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας πᾶσαν τὴν βιωτικὴν μέριμναν, ἐντροφῶσιν ἐν αὐτῇ, λησμονοῦντες τελείως, ὅτι εὐρίσκονται ἐν τῷ οἴκῳ τῆς κοινῆς προσευχῆς καὶ λατρείας, ἐν ᾧ προσήκει ψυχῇ τε καὶ σώματι νὰ προσηλώσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν Δημιουργὸν τῶν πάντων καὶ Πλάστην. Ἐὰν δὲ μεταβαίνωσιν εἰσέτι ἐλάχιστοι εἰς τοὺς Ναοὺς, μεταβαίνουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐκ συνηθείας ἢ διὰ τὸ θεαθῆναι, καὶ οὐχὶ ἐκ καθήκοντος ἢ ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι διὰ τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ ἱερέως καὶ τῶν κατανοκτικῶν ἀσμάτων τῶν χορῶν θὰ κατανοῦγῃ ἡ καρδιά των καὶ προσκολλημένη τῷ Ἐσταρωμένῳ θὰ ζωογονηθῇ καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀληθοῦς ζωῆς θ' ἀνυψωθῇ.

Ὁ Ναὸς προώρισταὶ οὐ μόνον ὡς ἱερὸς τόπος δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας τοῦ Δημιουργοῦ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξίλαστήριον τῆς καρδίας καὶ ψυχῆς τοῦ χριστιανοῦ καὶ ὡς

πηγή πάσης ἀρωγῆς καὶ προστασίας, ἥς ὑψίστην ἀνάγκην ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ πολυκυμάντῳ αὐτοῦ βίῳ. Ἄλλὰ σήμερον δυστυχῶς οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐλλείπει εἰδικῆς περὶ τοῦτο διδασκαλίας καὶ ἐλλείπει ἐντεχνῶν ἱεροφαλτῶν, καὶ ἔνεκα τῆς μηχανικῆς καὶ ψυχρᾶς τελέσεως ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς θείας εὐχαριστίας, ὡς προείπομεν, δὲν κατανοοῦσι τὸν ἀνωτέρῳ προορισμὸν τοῦ Ναοῦ. Δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν ὀλίγων ἐκείνων χριστιανῶν, οἵτινες περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἀληθοῦς θρησκευτικῆς μορφώσεως ἔχονται στερρῶς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας. καθ' ὅσον οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἐξαιρέσιν, ἐν δὲ τῇ ἐξετάσει ἐνὸς ζητήματος δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἐξαιρέσεις, ἀλλ' ἡ πλειονότης.

Εἰς τὴν ἄγνοιαν τοῦ προορισμοῦ τοῦ Ναοῦ συντρέχει καὶ ἡ ἔλλειψις κηρύγματος ἐν αὐτῷ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ θεῖον κήρυγμα ἀπετέλει ἀναπόσπαστον μέρος τῆς θείας λατρείας. Δὲν ἐτελεῖτο δῆλον ὅτι τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας ἄνευ κηρύγματος. Διὰ τοῦτο αἱ Ἅγιοι Γραφαὶ δὲν ἦσαν ἄγνωστοι τῷ λαῷ, οὐδὲ ἡ σῴτειρα πυξίς τοῦ ἐπιγείου βίου ἠγνοεῖτο ὑπὸ τοῦ χριστιανοῦ. Ἡ τάξις δὲ καὶ ἐκτελέσεις τῆς λειτουργίας ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐπέδρα μέχρι μυχαιατάτων τῆς καρδίας τοῦ ἐκκλησιαζομένου, ὅστις ἐξερχόμενος τοῦ Ναοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐξήρχετο οὕτω καινὸς ἄνθρωπος.

Σήμερον ὅμως ὁ ἄμβων σιγᾶ σιγὴν νεκρικὴν. Διότι τίς τῶν ἱερέων κηρύττει τὸν θεῖον λόγον, λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναγινωσκομένης Εὐαγγελικῆς περικοπῆς; Ὁ Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνά πᾶσαν Κυριακὴν ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλάμβανε τὸν λόγον καὶ προέτρπε τὸν λαὸν νὰ ἐφαρμόζωσι τὰ ἀριστα διδάγματα τὰ ἐν τῇ ἀναγνωσθείσῃ Εὐαγγελικῇ περικοπῇ περιεχόμενα.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὸν Ἰὸν καὶ Δον αἰῶνα καὶ μετέπειτα ἀκόμη οἱ ἐπιφανεῖς ἱερεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πάντοτε ἤρ-

μήνευον τὸν θεῖον λόγον γινομένης ἱερουργίας καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου ἐξ-ημέρου τὸν λαὸν καὶ ἐκράτουν αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ κατήκοντος. Ὁ Κλήμης, ὁ Ὠριγένης, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Βασίλειος, ὁ Ἀθανάσιος, οἱ Γρηγόριοι, οἵτινες ἦσαν ἀπλοῖ ἱερεῖς καὶ ἐφημέριοι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ναζιανζῶ, ἐν Καισαρείᾳ, πρὶν ἢ τινὲς τούτων γίνωσιν ἐπίσκοποι, κατέπλησσαν καὶ ἐφώτιζον πολυειδῶς τὸ ἑαυτῶν ποίμνιον, ὄντες ἀκούραστοι εἰς τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν.

Ἄλλὰ καὶ σήμερον εἰς ὅλας τὰς ἀνεπτυγμένας χριστιανικὰς χώρας ἡ διδασκαλία ἢ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου δὲν λείπει ποτὲ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν ἀπὸ τῆς λειτουργίας. Ὁ πεπαιδευμένος ἱερεὺς, ὁ Γάλλος, ὁ Ἄγγλος, ὁ Ρῶσος μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν λαὸν καὶ παρέχει αὐτῷ ἐπωφελῆ διδάγματα ἐκ τῆς ἀναγνωσθείσης περικοπῆς. Ἄν ὁ ἱερεὺς δὲν εἶνε ἕτοιμος δι' ἴδιον λόγον, ὑποχρεοῦται ν' ἀναγνώσῃ ἐντυπὸν τινα ὁμιλίαν διακεκριμένου ἱεροκλήρυκος.

Οὕτως δὲ ὁ λαὸς οὐδέποτε ἀπέρχεται τοῦ Ναοῦ ἀδίδακτος, ἀλλὰ πάντοτε φέρων βαθεῖαν τὴν ἐντύπωσιν τῶν ὑψηλῶν τοῦ Εὐαγγελίου λόγων. Καὶ τότε ἐπικοδομεῖται θρησκευτικῶς καὶ στηρίζεται ἐν τῇ ἀρετῇ.

Ἐν Ἑλλάδι μόνον ἔλειψε τὸ κήρυγμα καὶ ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία. Οἱ ὀλίγοι ἱεροκλήρυκες, ἀνήκοντος ἐκάστου εἰς ὀλόκληρον Νομόν, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὡς ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ, οὐ μόνον διὰ τὰ χωρία, ἀλλ' οὐδὲ διὰ τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐδρεύουσιν.

Ὁ σήμερον ἐν ὀλοκλήρῳ Νομῷ εἰς ὑπάρχων Ἱεροκλήρυξ, τί δύναται νὰ πράξῃ ἔσθην ἱκανότατα καὶ θέλησιν καὶ ἂν ἔχῃ; Ὑπάρχουσι χωρία καὶ κωμοπόλεις, αἱ ὁποῖαι μόλις ἅπαξ ἀκούουσι θεῖον κήρυγμα ἐν διαστήματι ἐνὸς ἢ δύο ἐτῶν. Τί περιμένετε παρὰ τῶν ἱεροκλήρυκων, ἀφοῦ οἱ ἐφημέριοι ἱερεῖς δὲν δύνανται νὰ ἐκπαιδεύσωσι θρησκευτικῶς τὸν λαόν; Ἄλλὰ καὶ διὰ τοῦτο οὐδόλως παράδοξον,

ὅτι αἱ κοινωνίαι αἱ Ἑλληνικαὶ διαφθείρονται ἔτι μᾶλλον, καὶ ὅτι τὰ ἐγκλήματα πολλαπλασιάζονται καθ' ἑκάστην. Ἦθέλετε ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ ᾖ διαφορετικώτερος σήμερον, ἀφοῦ εἶνε ἐγκαταλελειμένος ἄνευ πάσης θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας, καὶ τοῦ ὁποίου ὀλόκληρος ἡ θρησκεία οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ξηροὶ τινες τύποι, οὓς μηχανικῶς ἐκτελεῖ, χωρὶς νὰ ἐννοῇ καὶ νὰ αἰσθάνηται τι; Ἄν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐξηγριώθῃ, ἂν οἱ φόνοι ἀπέβησαν ἀτελεῦτητοι καὶ τ' ἄλλα ἐγκλήματα ἀναρίθμητα, τὰ ὁποῖα καταθλίβουσι καὶ ἀπελπίζουσι πάντας τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Τόπον τοῦτον καὶ περιϋβρίζουσι τὸ Ἔθνος ἡμῶν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος, δὲν ὀφείλονται πάντα ταῦτα κυρίως εἰς τὴν ἐπιπολαζούσαν θρησκευτικὴν ἄγνοίαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν κατάπτωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἔλλειψιν παντὸς σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἐντολάς τῆς θρησκείας καὶ τοὺς κανόνας τῆς Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς;

Ὁ κατώτερος κληρὸς, οἱ ἐφημέριοι ἱερεῖς τῶν χωρίων, τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν πόλεων ἀδαεῖς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως, ἀδυνατοῦσι τελείως νὰ κατηγῶσι καὶ διδάσκωσι θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς τὸν λαόν, οὐ μόνον τὸν ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπλοϊκόν. Λέγομεν ἐπιστημονικόν, διότι δὲν ἔχουσι ἀνάγκην κατηγήσεως καὶ θρησκευτικῆς διδασκαλίας οἱ ἀπλοῖκοι μόνον, ὁ κόσμος ὀηλονότι τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος. Καθ' ὅτι ὁ νομικὸς, ὁ ἰατρὸς καὶ ὁ φιλόλογος, δυνατὸν νὰ ᾖ ἀρτίως μεμορφωμένος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐπιστήμης του, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔχει καὶ τὴν θρησκευτικὴν γνῶσιν, ὅτι γνωρίζει τ. ἔ. ἐπακριβῶς τοὺς λόγους πάντας τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ἀλαθῆτου τούτου κωδικοῦ τῆς ἑαυτοῦ θρησκείας, καὶ τὴν ἀληθῆ ἐρμηνείαν τούτων, ἢ τὸν Ἠθικὸν Νόμον τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ὡς χριστιανὸς ἀνήκει. Εὐκόλον εἶνε νὰ λέγῃ τις ἐπιστήμων, ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἢ ὑπέρτατόν τι ὄν, Ὁ κυβερνᾷ τὸ σύμπαν, ἀλλὰ δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ γνωρίζῃ καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ποιούτου Θεοῦ του καὶ τοὺς ἐν τῇ Καινῇ

Διαθήκη λόγους του να κάτανοη ἀσφαλῶς ἄνευ καταλήλου θρησκευτικῆς διδασκαλίας ἢ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο μελέτης. Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ λέγη ὁ λόγιος, ὅτι ὑπάρχει συνειδήσις καὶ ὅτι ἐνεργεῖ καὶ διαβιοῖ συμφώνως πρὸς τὴν συνειδήσιν του· ἀλλὰ δὲν εἶνε εὐκολον νὰ ρυθμίζῃ πᾶν ὅ,τι θέλει πρὸς πᾶν ὅτι ὀφείλει νὰ πράττῃ, καὶ ν' ἀκούῃ πάντοτε τὴν λεπτεπίλεπτον φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ὅταν δὲν ἔχῃ διδαχθῆ καὶ καταμάθῃ τὸν Ἑθικὸν Νόμον. Πόσοι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἔχουσιν ἀναγνώσῃ καὶ κατανοήσῃ τὸ Εὐαγγέλιον; Ἡ τίς τῶν ἀναγνόντων τοῦτο ἐφήρμοσε τὰ ἔξοχα αὐτοῦ καὶ σωστικά παραγγέλματα;

Πρὸ πολλῶν δυστυχῶς ἐτῶν παρημελήθη καὶ ἐπολεμήθη ἡ θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἑλληνικῶν Σχολείων, ἀλλὰ καὶ τῶν Γυμνασίων ἀποπερατοῦντες τὰς γυμνασιακὰς αὐτῶν σπουδὰς, ἐγκαταλείπουσι τὰ ἐδώλια τοῦ Γυμνασίου ἐστερημένοι τελείως θρησκευτικῶν γνώσεων, καθ' ὅσον τὰ ἱερά μαθήματα δι' αὐτοὺς καὶ παρημελημένον μάθημα ἦτο, καὶ κατ' ἀποστήθισιν διδασκόμενον οὐδεμίαν σχεδὸν γνῶσιν ἐγκατέλιπεν ἐπὶ τῆς μνήμης αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐγγραφόμενοι ἐπιδίδονται εἰς ἣν ἐκλέγουσιν ἐπιστήμην, ἵνα γίνωσι μύσσοι ταύτης καὶ τύχωσι τοῦ ἀπαιτουμένου διδακτορικοῦ πτυχίου. Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἵνα τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἐξασκήσωσιν, ρίπτονται εἰς τὴν βιωτικὴν κονίστραν, καὶ ὁ ἀγὼν τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως δὲν παρέχει δυστυχῶς εἰς τοὺς πλείστους χρόνον πρὸς ἰδιαιτέρας θρησκευτικὰς μελέτας.

Παρὰ τίνας λοιπὸν πρέπει νὰ μορφωθῆ καὶ ὁ ἐπιστήμων θρησκευτικῶς; Καὶ τὰς ἐπιταγὰς τῆς εὐαγγελικῆς ἠθικῆς διὰ τίνας θὰ διαγνώσῃ καὶ πραγματοποιήσῃ; Διὰ τοῦ κλήρου καὶ μόνον διὰ τοῦ κλήρου. Τοῦ κλήρου ὅμως τοῦ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένου, τοῦ δυναμένου νὰ λύσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἀμφιβολίας καὶ ἀπορίας καὶ τοῦ δικηγόρου, καὶ τοῦ ἱατροῦ, καὶ τοῦ φιλολόγου, καὶ τοῦ

αστρονόμου καὶ παντὸς ἄλλου τροφίμου οἰασδῆποτε τεχνικῆς ἐπιστήμης, τοῦ κλήρου τοῦ διδάσκοντος καὶ ἐρμηνεύοντος τὰς Γραφάς.

Ἄν ὅμως σήμερον παρατηρῆται τόσος ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἐκτροχιασμὸς οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις, ἀλλὰ καὶ πλείστοις πεπαιδευμένοις, ἂν τὰ θεῖα περιφρονῶνται τοσοῦτον καὶ νοθεύηται τὸ Ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ αἴσθημα, ἂν ἡ Σχολὴ τοῦ ὕλισμου ἀπλώσασα τὰς πτέρυγας τῆς ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλληνικῆς χώρας κτυπᾷ ἀναιδέστατα καθ' ἡμέραν τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τιτοφοροῦσα καὶ ἐκπέμπουσα κατ' αὐτῆς παντοίους γόητας καὶ ὑποκριτὰς διδασκάλους, τοῦτο ἀπορρέει ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἱερεῖς ἡμῶν δὲν εἰσέρχονται εἰς τὰς οἰκογενεῖας νὰ κατηχῶσι τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα, δὲν διδάσκουσι τοὺς μέλλοντας νὰ συναφθῶσιν εἰς γάμου κοινωνίαν, πῶς πρέπει νὰ ζήσωσι καὶ τίς εἶνε ὁ προορισμὸς των, δὲν διαπαιδαγοῦσι τοὺς παῖδας τῶν Σχολείων διὰ τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, καὶ τέλος δὲν κηρύττουσιν ἐπ' ἐκκλησίας τὸ θεῖον κήρυγμα, ὅπερ καὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν μεγάλως ἡδύνατο ν' ἀνυψώσῃ.

Καὶ ἀποφεύγουσι σήμερον οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐκκλησίαν, προτιμῶντες ἢ νὰ κοιμῶνται ἢ νὰ διέρχωνται τὴν ὥραν των ἐν τοῖς καφενεῖοις κατὰ τὸ διάστημα τῆς θείας ἱερουργίας, καὶ ἀπομακρύνονται τῆς κοσμοσωτηρίου θρησκείας, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸν προορισμὸν τοῦ βίου αὐτῶν καὶ ἀπιστοῦντες εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ζωὴν, εἰς ἣν καὶ π. Χ. ἄνθρωποι ἐπίστευσαν.

Καὶ ἂν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς συστάσεως αὐτῆς ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία εἶχεν ἀμειλίχτους ἐχθροὺς ἐξωτερικοὺς, σήμερον δυστυχῶς ἔχει πλείστους ὅσους ἐσωτερικοὺς, οἵτινες ὀπλίζονται πολλάκις μὲ τὴν φοβερὰν ὑποκρισίαν, ὑποκρινόμενοι δηλονότι χριστιανικὰς ἀρετάς, φιλανθρωπίαν, ἀδελφότητα, ἰσότητα καὶ θρησκευτικὸν ζῆλον, ἐνῶ ἡ καρδία των τὰ ἐναντία φρονεῖ, καὶ ἐνῶ μάχονται καὶ διώκουσιν ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν

ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἐκκλησίαν, συνδυαζόμενοι μετ' ἄλλοπίστων καὶ ἄλλοεθνῶν.

Τί δύναται νὰ πράξῃ σήμερον ὁ ἱερεὺς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου ἐναντίον τῶν τοιούτων ἐξαπλουμένων ὑλιστικῶν καὶ ἀσεβῶν θεωριῶν; Πῶς νὰ πολεμήσῃ καὶ ἀνατρέψῃ ταύτας, ἀφοῦ στερεῖται τῶν ἐπιστημονικῶν ὄπλων; Ποσάκις προκαλούμενος ἐν συζητήσει ὑλιστῶν καὶ ἐρωτώμενος μένει ἀναυδὸς ὡς ἰχθὺς, καὶ θεωρεῖται πικρὰ εἰρωνία τῆς Ἐκκλησίας, ἥς πρόμαχος καὶ ἀπολογητῆς ἐτάχθη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Βον

ΤΙΣ Ο ΠΤΑΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΑΥΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ἄλλὰ τίς ὁ πταίστης τῆς καταστάσεως ταύτης τοῦ κλήρου; Τίς περιήγαγε τὸν κλῆρον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ταπεινώσεως καὶ ἐξευτελισμοῦ; Οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ κυβερνηταὶ τοῦ ἔθνους τὸ πρῶτον καὶ οἱ πλείστοι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων τὸ δεύτερον. Καὶ ἐξηγούμεθα. Οἱ πρῶτοι λησμονοῦντες τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐθνικώτατον προορισμὸν τοῦ κλήρου, οὐ μόνον παραμελοῦσι τὴν ἀνθρώπῳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐπίτασιν τῆς σημερινῆς αὐτοῦ καταστάσεως, ἐπεμβαίνοντες καὶ ἐξαναγκάζοντες πολλάκις τοὺς ἐπισκόπους εἰς χειροτονίας λαϊκῶν τῶν κατωτάτων τῆς κοινωνίας στρωμάτων καὶ οὐχὶ σπανίως ρερυπωμένα ἐχόντων τὰ ἦθη. Καὶ οὕτως ὁ ἐξωμάχος, ὁ χειρῶναξ, ὁ μαραγκός, ὁ χρεωκόπος ἐμπορῆσκος, ὁ παπουτσῆς, ὁ εὐζωνος, ὁ βαρκαρῆς καὶ ὁ χασάπης ἀκόμη—καλοὶ καὶ τίμιοι κατὰ τ' ἄλλα βιοπαλαισταὶ— γίνονται ἱερεῖς, διότι τὸ θέλει ὁ Α ἢ ὁ Β βουλευτῆς ἢ ὁ ἰσχύων πολιτικὸς τῆς ἡμέρας, οὐδόλως λογι-

ζόμενος ἂν ὁ ὑποψήφιος ἱερεὺς ἔχη τὴν δέουσαν πνευματικὴν μόρφωσιν ἢ τ' ἀπαραίτητα ἠθικὰ προσόντα, καὶ ἂν θ' ἀνεχθῆ τοῦτον ὡς ἐφημέριόν της ἢ κώμη ἢ πόλις ἐκείνη εἰς ἣν θ' ἀποσταλῆ ὡς τοιοῦτος. Τί νὰ παραδεχθῶμεν περὶ τῶν ἀντιπροσώπων καὶ κυβερνητῶν τούτων; Τί ἄλλο ἢ ὅτι εἶνε ἄθεοι ἢ ὅτι διάκεινται ἀδιάφοροι πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ὅτι δὲν γνωρίζουσι τὸν πραγματικὸν παράγοντα τῆς εὐημερίας καὶ προόδου τοῦ ἔθνους; Ἄλλ' οἱ τοιοῦτοι ἀντιπρόσωποι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιδιώκωσι καὶ τῆς Πατρίδος τὴν προκοπὴν καὶ τὸ μέλλον.

Διότι Θρησκεία καὶ Πατρίς εἶνε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα, οὗ ψυχὴ εἶνε ἡ Θρησκεία. Ἡ δὲ θρησκεία στηρίζεται καὶ διαδίδεται διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἧς κυβερνήτης καὶ ναύτης εἶνε ὁ Κλῆρος. Ὅταν λοιπὸν οἱ πολιτικοὶ Κυβερνήται καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ παραμελῶσι καὶ βλάπτωσι τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς προείπομεν, παραμελοῦσι καὶ προσβάλλουσι τὴν Θρησκείαν, καὶ συνεπῶς καὶ τὴν Πατρίδα. Ἀφοῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν παρημελήθη καὶ ἐξηυτελίσθη, πῶς ἦτο δυνατόν καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἡμῶν πράγματα νὰ μὴ ἐκτροχιασθῶσι καὶ ἐξευτελισθῶσι;

Πότε εἰς τὸ ὀγδοηκονταετὲς περίπου διαρρεῦσαν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας χρονικὸν διάστημα, ἐσκέφθησαν καὶ ἐνήργησαν οἱ πολιτικοὶ ἡμῶν ἄρχοντες περὶ βελτιώσεως τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν πραγμάτων; Οὐδέποτε. Μᾶλλον ἐπανειλημμένως ἐπεδίωξαν νὰ καταργήσωσι τὴν θρησκευτικὴν ἐκπαίδευσιν ἐν τοῖς Σχολείοις καὶ παρὰ τῷ λαῷ, καταργοῦντες τὰς θέσεις τῶν καθηγητῶν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων καὶ τῶν ἱεροκηρύκων. Σήμερον δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα Γυμνάσια τοῦ Κράτους (ἐκτὸς μόνον τῶν Ἀθηνῶν) καὶ ἐν Πάτραις δὲν διδάσκουσιν εἰδικοί καθηγηταὶ τὰ ἱερά, ἀλλ' ὅποιος καθηγητῆς τύχη. Τὰ δὲ Γαλλικὰ καὶ ἡ Γυμναστικὴ ἀκόμη κατέλαβον ἀνωτέραν θέσιν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων! Διατί, κύριοι Κυβερνήται; Μήπως ἐποιήσατε διαζύγιον μὲ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐγένεσθε μέλη ἐνθερμα τῆς

ἀντιχριστιανικῆς καὶ ἀντεθνικῆς τῶν Μασσόνων Στοᾶς, ἣτις εὐφραίνεται ὅταν βλέπῃ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ κλήρου καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας; Καὶ ἐνῶ καὶ τὰ χθесινὰ ἀκόμη Ἑθνη, ἢ Βλαχία, ἢ Σερβία καὶ ἢ Βουλγαρία ἐκπαιδεύουσι τὸν ἑαυτῶν κλῆρον καὶ βελτιοῦσι τὰ ἐκκλησιαστικά αὐτῶν πράγματα, εἰς τὸ μέλλον των ἀπενίζοντα, ἢ Ἑλλάς δεικνύει ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν καὶ καταδίωξιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐνῶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος σχολεῖα παπικὰ λειτουργοῦσι καὶ νέα καταρτίζονται, οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἁρθόδοξον σχολεῖον συνεστάθη πρὸς μόρφωσιν ἱερέων. Καὶ αὕτη δὲ ἡ Ριζάρειος Σχολὴ ἐξῆλθε τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, δι' ὃν συνέστη ὑπὸ τοῦ ιδρύσαντος αὐτήν. Οὐδεμία πρόνοια συνελόντ' εἶπεν ἐλήφθη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς μόρφωσιν καὶ περιθαλψιν τοῦ κλήρου.

Διὰ τοῦτο κατήντησεν οὗτος εἰς ταπεινώσιν τοσαύτην, ὥστε νὰ ζῆ σχεδὸν δι' ἐπετείας, αὐτός, ὅστις εἶνε προωρισμένος νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν τῶν μεγίστων καὶ σοβαρωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων, ὡς εἶνε, ἢ καθοδήγησις τοῦ λαοῦ εἰς τὴν πρὸς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν λατρείαν, τὸν πατριωτισμὸν, τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἢ ἠθικοποιήσις ἐν γένει τῆς κοινωνίας.

Ἀλλὰ καὶ οἱ δεῦτεροι, οἱ πλεῖστοι δηλονότι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, ὑπέχουσιν εὐθύνην, καὶ εὐθύνην σοβαρὰν διὰ τὴν σημερινὴν ἐλεεινότητα τοῦ κλήρου· τὸ μὲν, διότι ἐνδίδουσιν εἰς τὰς παραλόγους ἀξιώσεις τῶν πολιτικῶν τῆς ἡμέρας καὶ χειροτονοῦσιν ἱερεῖς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὑποδεικνυομένους, ἀναξίους πάντοτε καὶ ἀκαταλλήλους, τὸ δέ, διότι οὐχὶ σπανίως πωλοῦσιν ἀτυχῶς ἀντὶ χρημάτων τὸν ἀτίμητον καὶ πανύψηλον τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν εἰς πρόσωπα βεβαίως οὐδόλως συγκεντροῦντα τ' ἀπαιτούμενα ἠθικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ προσόντα· καθ' ὅσον οὐδεὶς ἄξιος παρακαλεῖ καὶ πληρώνει· διὰ νὰ γίνῃ ἱερεὺς, ἀλλ' ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἐπαρχίας καὶ ὑποδεικνύεται ὡς ἀρμόδιος ὑπὸ τῆς κοινότητος, εἰς ἣν ἀνήκει, καὶ παρα-

καλούμενος χειροτονεῖται, χωρίς νὰ καταβάλῃ οὐδ' ὀβολόν, διότι γνωρίζει καλῶς, ὅτι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διὰ χρημάτων γενομένην χειροτονίαν οὐδὲ ὀλίως ἐπιδῶν ἡ θεία χάρις ἐπὶ τὸν προχειριζόμενον.

Τίνα λοιπὸν σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν θέλετε ν' ἀπονεύμῃ ὁ λαὸς εἰς ἱερεῖς ἀντικανονικῶς χειροτονουμένους, εἰς ἱερεῖς, οὓς μέχρι τῆς χθὲς ἐγνώριζε καὶ ἔβλεπε μαραγκοὺς, παπουτσῆδες, ἐξωμάχους, βαρκάρηδες ἢ χασάπηδες, ἱερεῖς, ὧν τὰς τοῦ παρελθόντος των παρεκτροπὰς εἰξεύρει ; Μήπως τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, ὃ περιεβάλλοντο, ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ καλύπτῃ τὴν ἀνάρμοστον διαγωγὴν τοῦ παρελθόντος ; μετὰ τὴν χειροτονίαν. Ἀλλὰ καὶ οὔτε εἶνε δυνατόν οἱ τοιοῦτοι λαϊκοὶ νὰ μεταβάλλωσι χαρακτῆρα καὶ ἦθη.

Τὸ δὲ ράσον δὲν ἀνακαινίζει καὶ μεταμορφώνει τὸν ἄνθρωπον. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε λαϊκός, τοιοῦτος εἶνε καὶ κληρικός. Δυνατὸν μάλιστα, ἂν ἔχη πονηρὸν χαρακτῆρα, νὰ διαπράττῃ σφάλματα μείζονα ὡς κληρικός, προβάλλων ὡς πρόσχημα τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα. Καὶ ἀποβαίνει καθ' ἡμέραν ὁ κλῆρος τῆς Ἑλλάδος *ridiculum* οὐ μόνον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅστις τὰ ὀνόματα τῶν πλείστων ἱερέων λαμβάνων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καταγελά καὶ ἐμπαίζει καὶ οἰκτερεῖ τούτους διὰ τὴν ἐλεεινότητά των. Πόθεν διέρχεται ἱερεύς, καὶ δὲν ψιθυρίζουσιν εἰς βάρος του χίλια δύο, ἐμπαίζοντες τοῦτον ; Πόσοι δὲ συναντῶντες καθ' ὁδὸν ἱερέα τὴν πρῶιαν ἢ ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ ὡς κακὸν οἰωνὸν τὴν συνάντησιν αὐτοῦ ἐκλαμβάνοντες, βλασφημοῦσιν αὐτὸν καὶ παντοίας ἀσχημοσύνας ποιοῦσιν ; Ἄν ὁ κλῆρος ἴστατο εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ θέσιν, θὰ ἐνέπνεε βεβαίως ἐπιβλητικὸν τὸν σεβασμὸν καὶ ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πᾶσαι αὗται αἱ ἀσεβεῖς καὶ παράλογοι προλήψεις καὶ δυσιδαιμονίαι δὲν θὰ ὑφίσταντο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γον

ΜΕΤΡΑ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ἄλλὰ κατόπιν ὄλων τῶν μέχρι τοῦδε προεκτεθέντων γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ κλήρου, τίνα τ. ἔ. μέτρα δέον νὰ ληφθῶσιν, ἵνα ἀνορθωθῇ ὁ κατώτερος κλήρος καὶ δυναθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὕψιστον αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἔθνικὸν προορισμόν;

Τὰ μέτρα, ἃ δέον νὰ ληφθῶσι πρὸς ἀνόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ κλήρου εἶνε τὰ ἑξῆς, κατὰ τὴν ἐμὴν ταπεινὴν γνώμην:

α') Ἐκπαίδευσις τοῦ κλήρου. Πρέπει πρῶτον νὰ ὀρισθῶσιν ἐκπαιδευτικὰ προσόντα, ἵνα ὁ κλήρος ἀνυψωθῇ καὶ ἐπιτελέσῃ τὸν προορισμόν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο νὰ συσταθῶσιν ἱερατικαὶ σχολαί, (παρόμοιαι πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐκκλησιαστικὴν Ριζάρειον Σχολήν), εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Κράτους, (ἐκτὸς βεβαίως τῶν Ἀθηνῶν, ἐνθα ὑπάρχει ἡ Ριζάρειος), εἰς ἃς νὰ εἰσέρχωνται δι' ἐξετάσεων οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν τῆς Β' τάξεως τοῦ Γυμνασίου καὶ νὰ σπουδάζωσιν ἐν αὐταῖς ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον τετραετίαν εἰδικῶς τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα λαμβάνοντες καὶ ἐπιστημονικὴν τινα Θεολογικὴν μόρφωσιν, περὶ τε τ' ἄλλα μαθήματα τῆς Θεολογίας καὶ περὶ τὴν ὀμιλητικὴν, ἐν ἧ καὶ πρακτικῶς δέον ν' ἀσκῶνται, συντάττοντες καὶ ἀπαγγέλλοντες λόγους ἐν τῇ σχολῇ. Προσέτι ἐν ἐκάστη Ἐπισκοπῇ νὰ συσταθῇ καὶ μία πρακτικὴ ἱερατικὴ Σχολὴ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου, ἐν ἧ αὐτὸς ὁ Ἐπίσκοπος νὰ καταρτίζῃ πρακτικῶς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μυστηρίων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως, (δι' ὃ μακρὰ δέον νὰ γίνηται διδασκαλία), περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὄλων ἐν γένει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, περὶ τὴν ἐφαρμογὴν

τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἱερέως, νὰ καταρτίζη, λέγω, ἐκείνους, οἵτινες φέρουσι τ' ἀπαιτούμενα ἐκπαιδευτικά προσόντα, καὶ τοὺς ὁποίους ἐξέλεξε καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν ἀξίους νὰ χειροτονήσῃ ἱερεῖς.

Οἱ μέλλοντες λοιπὸν νὰ γίνωσιν ἱερεῖς πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἐξῆς μόρφωσιν ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἐνθα θὰ ἐγκατασταθῶσιν ὡς ἐφημέριοι. Εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας τῶν Νομῶν τῆς Ἑλλάδος νὰ χειροτονῶνται ἱερεῖς οἱ ἔχοντες πτυχίον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, συμπληρουμένης ὁμῶς ταύτης καὶ ἐχοῦσης τοῦλάχιστον 8 καθηγητάς, ἵνα καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον διδάσκηται, τὸ ἀναγκαῖον διὰ τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν τελειότερα, διοριζομένου καὶ δευτέρου καθηγητοῦ εἰς τὸ μάθημα τοῦτο, καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία διδάσκηται, διοριζομένου εἰδικοῦ καθηγητοῦ ταύτης, ὅστις σήμερον δὲν ὑπάρχει. Εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις πάσας νὰ γίνωνται ἱερεῖς οἱ ἔχοντες δίπλωμα τῆς ἐν Ἀθήναις Ριζαρείου Σχολῆς, ὀριζομένου μεγαλειτέρου χρηματικοῦ ὄρου, ἵνα ἐκτελῶσι τὴν περὶ χειροτονίας ὑπόσχεσιν των οἱ ἐν αὐτῇ εἰσερχόμενοι καὶ ἐξ αὐτῆς τὸ δίπλωμα αὐτῶν λαμβάνοντες. Εἰς δὲ τὰ χωρία πάντα, μικρά τε καὶ μεγάλα νὰ χειροτονῶνται ἱερεῖς οἱ φέροντες πτυχίον μιᾶς τῶν εἰρημένων ἱερατικῶν σχολῶν, ἐν αἷς δέον νὰ διδάσκησκηται καὶ τὸ μάθημα τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς. Νὰ καταθέτωσι δὲ οἱ ἐν ταῖς σχολαῖς ταύταις εἰσερχόμενοι χρηματικὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν χειροτονίας. Οἱ πτυχιούχι πασῶν τῶν εἰρημένων Σχολῶν, τῆς τε Θεολογικῆς τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς Ριζαρείου, καὶ τῶν ἄλλων ἱερατικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, μέλλοντες νὰ χειροτονηθῶσιν ἱερεῖς, νὰ καταρτίζωνται πρὸ τῆς χειροτονίας των εἰς τὴν Πρακτικὴν Σχολὴν τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ τόπου των ὑπότου

μέλλοντος νὰ χειροτονήσῃ αὐτοὺς Ἐπισκόπου ἐπὶ ἓν χρονικὸν διάστημα. Καὶ οἱ μὲν πτυχιούχοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ μίαν τριμηνίαν, οἱ τῆς Ριζαρείου ἐπὶ ἑξαμηνίαν, οἱ δὲ τῶν ἄλλων Σχολῶν ἐπὶ ὀκταμηνίαν.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα χειροτονηθῇ τις διάκονος πρέπει νὰ ἔχῃ ἡλικίαν 25 ἐτῶν, ἱερεὺς δὲ ἡλικίαν 30 ἐτῶν, διὰ ταῦτα οἱ λαμβάνοντες τὸ δίπλωμα ἔκ τε τῆς Ριζαρείου καὶ τῶν ἱερατικῶν σχολῶν, ἂν δὲν ἔχωσι τὴν ὑπὸ τῶν κανόνων ὀρισμένην ἡλικίαν πρὸς χειροτονίαν, νὰ διορίζωνται δημοδιδάσκαλοι, ἀναλαμβάνοντες οὗτοι τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν ὄλαις ταῖς τάξεσι τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς καὶ νὰ προτιμῶνται ὡς Γραμματεῖς τῶν Ἐπισκοπῶν τοῦ Κράτους, ἵνα μὴ τρέπωνται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἅτινα τελείως ἐξαλείφουσιν ἐν αὐτοῖς τὴν ἰδέαν τῆς ἱερωσύνης, ὡς τοῦτο συμβαίνει σήμερον εἰς τοὺς ἐξερχομένους ἔκ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἥτις οὐδένα σχεδὸν ἱερέα δίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ δὲ πτυχιούχοι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, οἱ μέλλοντες νὰ γίνωσιν ἱερεῖς, νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ διορίζωνται καὶ Σχολάρχαι (ὡς ἄλλοτε) καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλοι.

Ὅταν δὲ συμπληρώσωσι τὴν ἡλικίαν τῶν 25 ἐτῶν, νὰ χειροτονῶνται διάκονοι διατηρούμενοι εἰς τὴν θέσιν μέχρις ὅτου γίνωσι 30 ἐτῶν, ὅτε θὰ προχειρισθῶσιν εἰς ἱερεῖς, καὶ τότε βεβαίως λόγῳ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων αὐτῶν ἱεροτελεστικῶν καὶ ποιμαντικῶν καθηκόντων δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ τὴν θέσιν τοῦ Σχολάρχου ἢ Ἑλληνοδιδασκάλου. Ἐπίσης καὶ οἱ μέλλοντες νὰ γίνωσιν ἱερεῖς τῶν μικρῶν πόλεων, πτυχιούχι τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, νὰ χειροτονῶνται διάκονοι εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 25 ἐτῶν καὶ νὰ παραμένωσιν εἰς τὴν θέσιν τοῦ δημοδιδασκάλου μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν, ὅτε δηλ. θὰ προχειρισθῶσιν εἰς ἱερεῖς. Οἱ δὲ προωρισμένοι

ὡς ἱερεῖς τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων δύνανται νὰ χειροτονῶνται διάκονοι καὶ ἱερεῖς εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, ὄντες μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δημοδιδάσκαλοι εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ κώμας των, ἀλλ' ἔγγαμοι. Λέγομεν δὲ ὅτι δύνανται εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν νὰ γίνωνται διάκονοι καὶ ἱερεῖς, διότι εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ κώμας δὲν ὑπάρχουσι διάκονοι εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐκτελεῖ καὶ τὰ τοῦ διακόνου.

Πρέπει δὲ οἱ ἄγαμοι (ἱερομόναχοι) διάκονοι καὶ ἱερεῖς νὰ μὴ ὑπηρετῶσιν ὡς ἐφημέριοι εἰς οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν πόλεως, κωμοπόλεως καὶ κώμης, ἀλλὰ καὶ διάκονοι νὰ διορίζωνται εἰς τοὺς Ναοὺς ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ γίνωσιν ἱερεῖς ἐκ τῶν εἰρημένων, ἐλθόντες εἰς γάμον—ἐννοεῖται—πρὸ τῆς χειροτονίας των ὡς διακόνων. Οὕτω δὲ θὰ ἔχωμεν εἰς ὅλους τοὺς ἐνοριακοὺς Ναοὺς καὶ διακόνους ἐγγάμους, οἵτινες θὰ εἶνε οἱ ἱερεῖς τῆς ἐνορίας τὴν αὖριον, καὶ οὐχὶ καλογήρους, οἵτινες δεόν ἐν ταῖς Μοναῖς των νὰ διαμένωσι καὶ ἐν τοῖς ναοῖς τούτων νὰ ἱεροπράττωσιν. Ἄν δ' ἀναγκασθῶσι λόγῳ σπουδῶν νὰ διαμένωσιν εἰς τὰς πόλεις, νὰ μὴ διορίζωνται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ διάκονοι, ἀλλὰ νὰ τοὺς διατηρῆ κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν των ἢ Μονῆ των. Εἰς τὰς κοινωσίας δηλ. ἐν ἐνὶ λόγῳ καὶ οἱ διάκονοι καὶ οἱ ἱερεῖς ἐφημέριοι πρέπει νὰ εἶνε ἔγγαμοι.

Ὅριζομένων λοιπὸν τῶν εἰρημένων ἐκπαιδευτικῶν προσόντων καὶ νομιμοποιημένων, νὰ μὴ χειροτονῆται τις ἱερεὺς εἰς τὸ μέλλον, στερούμενος τῶν τοιούτων προσόντων.

β') Ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων διὰ τῆς παύσεως ὡς ἐφημερίων τῶν ἀναξίως κεχειροτονημένων καὶ μὴ συνειδῶτων τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν. Πρέπει νὰ ἐλαττωθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων διὰ δύο λόγους· ἵνα δηλονότι ἐκπληρῶνται τὰ καθήκοντα τῆς ἱερωσύνης

εὐσυνειδητότερον, καὶ ἵνα συντηρῆται ὁ κληρὸς ἀξιοπρεπέστερον.

Ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνῃ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων μία γενικὴ ἐπιθεώρησις καὶ ἐξέλεξις ὄλων τῶν ἐφημερίων ἱερέων τοῦ Κράτους ἄνευ προσωποληψίας, πολιτικῆς ἐπιβολῆς, ἢ δωροδοκίας· καὶ οἱ μὲν τελείως ἀγράμματοι καὶ ὀλιγορῶντες τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων καὶ διὰ τοῦ ἀξιομέπτου αὐτῶν ἥθους καὶ κακοῦ παραδείγματος γινόμενοι παραίτιοι πολλῆς βλάβης ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ποίμνιον, (ὡς καὶ πάντες οἱ γέροντες), νὰ παυθῶσιν ἀπὸ τῆς ἐφημεριακῆς αὐτῶν θέσεως, τιθέμενοι εἰς ἰσόβιον ἀργίαν. Οἱ δ' ἔχοντες μικρὰν τινα ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ κεκτημένοι ἤθη χρηστὰ καὶ ἐπιδεικνύμενοι διαγωγὴν ἀνεπίληπτον, καὶ μὴ ὄντες γέροντες, νὰ παραμείνωσιν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, μὲ τὴν διαφορὰν, νὰ ἐξασκῆται ἐπ' αὐτῶν διαρκῆς ἐπίβλεψις ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἐπισκοπῆς των, ἵνα ἐπιτελῶσι μετὰ προσοχῆς, εὐλαβείας, ἀξιοπρεπείας καὶ τελειότητος πάντα τὰ ἐφημεριακὰ αὐτῶν καθήκοντα, μελετῶντες κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τὰς Γραφὰς καὶ διάφορα ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἑαυτῶν γνώσεων, καὶ οὐχὶ καταναλίσκοντες μάτην καὶ ἀσχόπως τὸν πολῦτιμον καιρὸν των εἰς Καφενεῖα ἢ Παντοπωλεῖα. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ὁ προϊστάμενος αὐτῶν Ἐπίσκοπος πρέπει ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος τοῦλάχιστον νὰ συναθροίξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ του καὶ νὰ διδάσκῃ αὐτοὺς πρακτικὴν Ποιμαντικὴν, καὶ λύῃ πᾶσαν αὐτῶν ἐγειρομένην ἀπορίαν.

Ἴνα δὲ μὴ δυστυχήσωσιν οικονομικῶς ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ τεθῶσιν εἰς ἰσόβιον ἀργίαν, ἂν μὲν δὲν ἔχωσιν ἀνάλογον πρὸς διατήρησιν αὐτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των περιουσίαν, (καθ' ὅσον πάντες σχεδὸν οἱ σημερινοὶ ἱερεῖς, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, ἀνέπτυξαν περιουσίας ὀυστωχῶς ἐκ τῆς ἱερωσύνης), ἂν δὲν δύνανται,

λέγω, νά διατηρηθῶσιν ἐκ τῆς περιουσίας των, νά ἔλθῃ ἀρωγὸν εἰς αὐτοὺς τὸ Ταμεῖον τῆς Πολιτείας, διότι «συμφέρει νά δαπανᾶται κατ' ἔτος ἐν χρηματικὸν ποσόν, (μέχρις ὅτου ἀποθάνωσιν οὗτοι), πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος, παρὰ νά παραμένῃ ἡ ἐλεεινὴ αὕτη κατάστασις εἰς τὸν κλῆρον, καὶ ὁ λαὸς νά ἐξαχρειῶται ἡμέρα τῇ ἡμέρα καὶ τὸ ἔθνος νά καταπίπτῃ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς βαδίζον πρὸς τὸν ὄλεθρον».

Τούτου δὲ γενομένου νά μὴ χειροτονηθῶσιν ἀντὶ τῶν παυθέντων νέοι ἱερεῖς, καθ' ὅσον οἱ ὑπάρχοντες ἐν Ἑλλάδι 6 καὶ πλέον χιλιάδες ἱερεῖς εἶνε πολὺ ὑπεράριθμοι, καὶ ἐκεῖνοι οἷτινες θὰ ἐναπομείνουν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προτεινομένου μέτρου 2,500 ἢ καὶ 2000, θὰ εἶνε ἀρκετοὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ χειροτονία νέα νά γίνηται μόνον, ὅταν ἀποθνήσκη τις ἐκ τῶν εἰρημένων ἱερέων, γενομένου ἱερέως προσώπου συγκεντροῦντος πάντα τὰ ἠθικὰ ἐφόδια καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ προσόντα, ἃ προεγράψαμεν, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ὑπηρετῇ ὡς διάκονος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἀφοῦ, ὡς εἶπομεν, πάντες οἱ ἄγαμοι διάκονοι θὰ παυθῶσιν ἐκ τῶν ἐνοριακῶν Ναῶν. Οὕτω λοιπόν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ κατώτερος κλῆρος θ' ἀνακαινισθῇ, καὶ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔχωμεν ἱερεῖς τελείως μεμορφωμένους, φέροντας τὰ προσόντα τῶν εἰρημένων Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, καὶ συνεπῶς δυναμένους νά ἐκπληρῶσωσι τὰ ὑψηλὰ καὶ ποικίλα αὐτῶν καθήκοντα πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος.

Μὴ φανῆ ὑμῖν παράδοξον, ὅτι εἶπον, ὅτι οἱ γέροντες ἱερεῖς καὶ ἄξιοι ἂν ὦσι, πρέπει νά τεθῶσιν εἰς ἀργίαν, ἐρχομένου ὑπὲρ αὐτῶν ἀρωγοῦ τοῦ Πολιτικοῦ Ταμεῖου. Ὁ ἄνθρωπος ὅταν γηράσῃ καὶ μάλιστα γηράσῃ πολὺ, ἀποφεύγει τὸν κόπον, διότι ἔχει ἀνάγκην ἀναπαύσεως. Προκειμένου δὲ περὶ ἱερωσύνης, ἥτις ἀπαιτεῖ νυχθημερὸν ἐργαζόμενον καὶ κοπιῶντα τὸν ἱερέα ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, (διότι δὲν εἶνε μόνον καθήκοντα τοῦ ἱερέως τὸ βάπτισμα, ὁ γάμος,

ἡ λειτουργία καὶ λοιπὰ ἀπλᾶ ἐφημεριακὰ καθήκοντα), δὲν δύναται ὁ γέρον ἱερεὺς ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς πολλὰς υποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντα ταύτης. Καὶ ἂν ἡ Πολιτεία ἔχῃ ὀρίσῃ ὄριον ἡλικίας διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Πατρίδος, πέραν τοῦ ὁποίου ἀποστρατεύονται οὗτοι, πόσω μᾶλλον οἱ στρατιῶται—ἐν μιᾷ λέξει—τῆς Ἐκκλησίας δὲν πρέπει νὰ ὑπηρετῶσι μέχρι ὠρισμῆνης ἡλικίας, μέχρι τ. ἔ τῆς γεροντικῆς, πέραν τῆς ὁποίας πρέπει νὰ τίθενται εἰς ἰσόβιον ἀργίαν;

Ὁ δεῦτερος λόγος, δι' ὃν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων, εἶνε, εἵπομεν, ἡ ἀξιοπρεπὴς συντήρησις τοῦ κλήρου. Μία αἰτία, δι' ἣν οἱ ἱερεῖς σήμερον ζῶσι δι' ἐπαιτείας σχεδὸν καὶ ἐξευτελιζοῦνται τοσοῦτον, εἶνε ὅτι εἶνε ὑπεράριθμοι καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἰσπράττει ἕκαστος οὔτε 80 δραχμὰς κατὰ μῆνα, καθ' ὅσον καταντᾷ εἰς ἱερεὺς ν' ἀναλογῆ πολλοῦ εἰς 60 ἢ 80 οἰκογενείας, αἵτινες βεβαίως μὲ τὴν σημερινὴν μάλιστα οἰκονομικὴν κρίσιν δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς συντήρησιν τοῦ ἱερέως.

Ἄν λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων ἐλαττωθῆ οὕτως, ὥστε ἀπὸ 6 καὶ πλέον χιλιάδας ποῦ εἶνε σήμερον, μείνωσι 2500 ἢ 2000, ὡς προεγράψαμεν, τότε θὰ λυθῆ πάλιν εὐκόλως τὸ βαρὺ καταστὰν πρόβλημα τῆς συντηρήσεως τοῦ κλήρου κατὰ δύο τρόπους· ἢ διὰ τῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὑπὸ εἰδικοῦ Νόμου ὀρισθησομένης μισθοδοσίας, (ὅπερ ἐν ἀπώτερω μὲλλοντι ἴσως γίνῃ!), ἢ διὰ τοῦ ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν ἐκάστης ἐνορίας χορηγουμένου κατὰ μῆνα χρηματικοῦ ἐπιδόματος, καὶ περὶ οὗ κατωτέρω ἐξηγούμεθα. Ἄλλὰ καὶ μὲ τὸ σημερινὸν σύστημα τῆς ἀμοιβῆς, ὅπερ ἀποδοκιμάζομεν καὶ ἀπευχόμεθα νὰ παραμείνῃ, διότι οὐδόλως συνάδει εἰς τὸ ὕψιστον καὶ ἱερώτατον ὑπόρρημα, ὅπερ ὁ λειτουργὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐξασκεῖ, ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων ἦτο ἡλαττωμένος, θὰ ἔζων οἱ ἱερεῖς πάλιν ἀνετώτερον ἢ σήμερον. Ὡστε ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων εἶνε ἐν ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων καὶ πρώτων μέτρων,

τὰ ὅποια δέον νὰ τεθῶσιν εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κλήρου.

γ') Μέτρον τρίτον, ὑπαγορευόμενον ἐκ τοῦ πρώτου καὶ εὐχερὲς ὑπὸ τοῦ δευτέρου καθιστάμενον, πρὸς βελτίωσιν τοῦ κλήρου, εἶνε ἡ ἀξιοπρεπῆς καὶ ἀνετος διατήρησις αὐτοῦ.

Ἐὰν ἐκπαιδεύσωμεν τὸν κλῆρον, πρέπει καὶ νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς ἀνέτου καὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως αὐτοῦ ἤτοι, ἔταν ὀρισθῶσιν ἐκπαιδευτικὰ προσόντα διὰ τοὺς ἱερεῖς, πρέπει δι' ἐπισήμου τοῦ Κράτους νόμου νὰ ὀρισθῇ συγχρόνως καὶ ἀνάλογος δι' αὐτοὺς μισθοδοσία ἐκ τῶν προσόδων τῶν Μονῶν, αἵτινες ἀρμόζει μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον νὰ δαπανῶνται. Ἄλλως τε τὸ χρηματικὸν ποσόν, ὅπερ θὰ δαπανᾶται κατ' ἔτος πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ κλήρου, θὰ εἶνε μικρὸν, ἀφοῦ μάλιστα, ὡς προείπομεν, ὁ σημερινὸς ἀριθμὸς τῶν ἱερέων θὰ ἐλαττωθῇ πλέον τοῦ ἡμίσεως. Δέον δὲ νὰ ληφθῇ ἡ φροντίς, ἵνα ἡ ὀρισθησομένη μισθοδοσία διὰ τε τοὺς διακόνους καὶ ἱερεῖς εἶνε ἐπαρκῆς πρὸς ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν αὐτῶν, καθ' ὅσον καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ θὰ εἶνε οικογενειάρχαι, καὶ οὐδεμίαν ἄλλην πρόσδοον θὰ ἔχωσι.

Προτείνομεν νὰ μισθοδοτῶνται ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἐκτὸς τῶν ἱερέων, καὶ οἱ διάκονοι, διότι οὗτοι δὲν θὰ εἶνε—ὡς σήμερον—ἱερομόναχοι, οὔτε προσωρινοί, ἀλλ' ἔγγαμοι, δι' ἣν ἐχειροτονήθησαν Ἐκκλησίαν διάκονοι, καὶ οὗτοι θὰ γίνωσιν ἱερεῖς τὴν αὔριον τῆς αὐτῆς ἐνορίας. Περιπλέον δὲ ὁ μισθός, ὅς σήμερον παρέχεται τοῖς διακόνοις, εἶνε μικρὸς καὶ ἂν δὲν εἶχον τὰ λεγόμενα τυχερὰ ἐκ τῶν γάμων, κηδειῶν, κλπ. δὲν ἠδύναντο νὰ συντηρηθῶσιν, ἂν καὶ εἶνε μοναχοί. Καλὸν λοιπὸν εἶνε νὰ μισθοδοτηθῶσιν ἐκ τοῦ Ταμείου τῆς Πολιτείας καὶ οἱ διάκονοι. Τὸ δὲ χρῆμα, ὅπερ θὰ μένη ἐκ τούτου κατὰ μῆνα εἰς τὰ Ταμεία τῶν Ναῶν, νὰ χρησιμοποιῆται πρὸς ἐξωραϊσμὸν αὐτῶν καὶ διὰ τὰς καθ' ἡμέραν ἐμφανιζομένας ἀνάγκας αὐτῶν, καθ' ὅσον οἱ Ναοὶ ἡμῶν εἶνε πολὺ πενιχροί, ἄνευ ρυθμοῦ οἱ πλείονες, ἄνευ εἰκόνων, ἄνευ τῶν καταλλήλων εὐπαρηρσιάζστων εἰδῶν

τῆς λειτουργίας, ἄνευ ψαλτῶν καλῶν, καὶ οἱ πλείστοι ἀπελειώτοι ἀκόμη. Ἄν δὲ τὸ χρῆμα τοῦτο περισσεύη, ν' ἀποταμιεύηται πρὸς διατροφήν τῶν ἀπόρων τῆς ἐνορίας, οὗς πρὸ παντὸς ἔχουσι καθήκον νὰ περιθάλλωσι καὶ διατρέψωσιν αἱ Ἐκκλησίαι.

Δι' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας, δι' ὅλους δηλ. τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ὑπαλλήλους, καὶ δι' αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπηρετάς τῶν Σχολείων καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων Γραφείων ἐλήφθη πρὸ πολλοῦ ἡ περίμισθοδοσία πρόνοια, καὶ μόνον ὁ ἱερεὺς, ὁ λειτουργὸς καὶ οἰκονόμος τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἐθεωρήθη κατ' ἄνω γὰρ ὁ μισθοδοσίας καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τε τῶν Πολιτικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων νὰ ἐπαιτῆ τὸν ἄρτον ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, οὐδόλως ἐκλαμβανόμενος ὑπέρτερος τοῦ ζητιάνου—καὶ τοῦ ζητιάνου τοῦ ἐνοχλητικοῦ.

Ἄν εὕρισκώμεθα εἰς τὴν ἐπάρατον ἐποχὴν τῆς Τουρκικῆς δουλείας, θὰ ἦτο δεδικοιολογημένη ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ οἰκονομικὴ δυσπραγία τοῦ κλήρου. Ἄλλ' εὐτυχῶς πρὸ πολλῶν δεκάδων ἐτῶν πνέει ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὁ εὐώδης τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀήρ, καὶ 78 ὀλόκληρα ἔτη ἔχουσι διαρρέυση ἄχρι τοῦδε ἀπὸ τοῦ τελευταίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἔτους—τοῦ 1827. Καὶ ὁ κλῆρος, οἶμοι! ὁ κλῆρος διατελεῖ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκτρᾷ καὶ ἐλεεινῇ καταστάσει. Οὐδεὶς ἐρωτᾷ ἢ μεριμνᾷ περὶ αὐτοῦ. Οὐδέποτε σχεδὸν ἠκούσθη μία φωνὴ εὐμενῆς καὶ προστάτις εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον. Οἱ Πατέρες, ἄχ! οἱ Πατέρες τοῦ ἔθνους, ἐπιλήσμονες γενόμενοι τῆς Πατρίου αὐτῶν Θρησκείας καὶ τοῦ κλήρου ἐκείνου, ὅσους καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ μεγάλας παρέσχεν ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν τάλαιναν Πατρίδα ἐν τῷ χειμῶνι τῆς Ἀγαρηνῆς τυραννίας, καὶ ὡς ταπεινὸν ὄργανον καθιερωμέναν τινῶν θρησκευτικῶν τύπων ἐκλαμβάνοντες, οὐχὶ δὲ ζωτικὸν παράγοντα τῆς ἠθικοποιήσεως καὶ καθ' ὅλου τῆς ἀκμῆς καὶ εὐημερίας τοῦ ἔθνους παραδεχόμενοι, δημιουργοῦσι καὶ καταργοῦσι

Νομούς και Πρωτοδικεία και τούς νόμους τοῦ Κράτους σεβαστοὺς κοπιῶσι νὰ καταστήτωσι, χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ οἱ λαμπρότεροι τῶν νόμων ἀποβαίνουσιν ἀνωφελεῖς, ὅταν οἱ πολῖται εἶνε διεφθαρμένοι καὶ ἀσεβεῖς. Τίς θὰ δημιουργήσῃ τοὺς χρηστοὺς χαρακτῆρας, τοὺς νομοταγεῖς καὶ εὐσυνειδήτους πολίτας; Τίς ἄλλος ἢ ὁ κ λ ῆ ρ ο ς; Ρίψατε ἐν βλέμμα εἰς τὴν συνετὴν καὶ ἀκμάζουσαν Ἀγγλίαν. Ὁ κλῆρος ἐν αὐτῇ ἀνυψωθείς εἰς θέσιν περίβλεπτον κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξύ ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Πεπαιδευμένος ἄριστα καὶ μισθοδοτούμενος πλουσίως συντηρεῖται ἀξιοπρεπέστατα καὶ ἐξασκεῖ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς πολίτας, οἵτινες ἔμπλεοι θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ὄντες, τιμῶσι σημαντικῶς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτῶν, σέβονται τοὺς νόμους μετ' ἀξιεπαίνου εὐπειθείας, προκόπτοντες καθ' ἑκάστην βήμασι γοργοῖς.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ Πολιτεία δὲν προνοήσῃ περὶ μισθοδοσίας τοῦ κλήρου, ὅπερ τῇ ἐπιβάλλεται, ὑπάρχει καὶ δεύτερος τρόπος, δι' οὗ δύνανται οἱ ἱερεῖς νὰ ζῶσιν ἀνέτως καὶ ἀξιοπρεπῶς. Εἶνε τὸ μέτρον τῆς ἀμοιβῆς τούτων παρὰ τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐνορίας.

Ὅταν ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων, ὡς προεγράψαμεν, αἱ οἰκογένειαι δύνανται νὰ λύσωσι κάλλιστα τὸ ἄλυτον μέχρι τοῦδε πρόβλημα τῆς μισθοδοσίας τοῦ κλήρου, ἂν θέλωσι νὰ ἔχωσιν εἰς τὸ μέλλον ἱερεῖς εὐπαιδευτοὺς, ἐναρέτους, σεμνοπρεπεῖς καὶ συναισθανομένους βαθέως καὶ ἐκπληροῦντας τὴν ὑψηλὴν καὶ βαρεῖαν ἀποστολὴν των, καὶ ἂν ἐπιθυμῶσι ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς φορτικότητος τῶν σημερινῶν ἱερέων, ἧτις προκύπτει ἔνεκεν τῆς ἀσυνειδήσιας τῶν περισσοτέρων ἐφημερίων καὶ τοῦ σημερινοῦ συστήματος τῆς ἀμοιβῆς.

Ἄν ἕκαστος ἱερεὺς—ἐλαττουμένου τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν—ἀναλογῇ εἰς 200 ἢ καὶ 150 οἰκογενείας, αἱ οἰκογένειαι ἂν θέλωσι, δύνανται νὰ μισθοδοτῶσι τοὺς ἐφημερίους των, δαπανῶσαι οὕτω τὸ ἔτος πολὺ ὀλιγώτερα παρ' ὅτι δαπα-

νώσι μὲ τὸ σημερινὸν ἐξευτελιστικὸν μέτρον τῆς πληρωμῆς αὐτῶν. Θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ εὐπαιδευτος καὶ ζηλωτῆς πρώην ἱεροκῆρυξ τοῦ Νομοῦ μας νὰ μὴ συμφωνήσωμεν εἰς τὴν γνώμην ἐκφράζει περὶ μισθοδοσίας τοῦ κλήρου εἰς τὸ ἄλλως ἀξιόλογον βιβλίον αὐτοῦ, « Ἄ ν α μ ν ἦ σ ε ι ς τ ῆ ς θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῆ ς π ε ρ ι ο δ ε ῖ α ς » του, ὅπερ ἐσχάτως ἐξέδωκε. Δὲν ἔχει δίκαιον—φρονούμεν—νὰ ἐχλαμβάνῃ, ὅτι δὲν εἶνε ἀπαραίτητος ἡ μισθοδοσία εἰς τὸν κλῆρον, ὡς ἀναγκαῖα καὶ ἐπιβεβλημένη εἶνε ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ.

Τὸ ὅτι ὁ κλῆρος πρὸ παντὸς δέον νὰ ἐκπαιδευθῇ, ὅπως ἀνυψωθῇ, περὶ τούτου οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων· καὶ μάλιστα, κατὰ τὴν ἡμετέραν ταπεινὴν γνώμην, πρῶτον μέλημα τῶν ἀρμοδίων πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ κλήρου πρέπει νὰ ᾖ ὁ ὀρισμὸς ἐκπαιδευτικῶν προσόντων διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ χειροτονηθῶσι, καὶ ταῦτα ὡς πρῶτον μέτρον ἐτάξαμεν καὶ ἐν ἐκτάσει ἐπραγματεύθημεν ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ ἡμῶν. Ἄλλ' ἐκπαιδευομένου τοῦ κλήρου, πρέπει νὰ ληφθῇ συγχρόνως πρόνοια καὶ περὶ μισθοδοσίας αὐτοῦ, διότι οὐδεὶς μεμρφωμένος νέος, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ μεγάλην αὐταπάρνησιν καὶ ζῆλον νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, θ' ἀποφασίσῃ νὰ περιβληθῇ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ἀφοῦ γνωρίζει, ὅτι δὲν θὰ ἔχῃ ὡς ἱερεὺς ὠρισμένον μισθὸν κατὰ μῆνα, ἀλλ' ἀβεβαίους καὶ ἀνεπαρκεῖς προσόδους, αἵτινες δίδουσι τὸν ἄρτον τῆς ἡμέρας εἰς τὸν ἱερέα ἀπὸ Σ)δρίου μέχρι τοῦ Πάσχα, καὶ περιάγουσιν αὐτὸν εἰς δεινὴν οικονομικὴν κρίσιν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρις Αὐγούστου.

Ἄλλὰ καὶ ἂν, ἐλαττουμένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων καὶ παυομένων τῶν χειροτονηθῶν ἐπὶ ἐν χρονικὸν διάστημα, δύναται ὁ ἱερεὺς νὰ ἔχῃ προσόδους ἐπαρκεῖς πρὸς συντήρησιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ τότε ἐλάχιστοι νέοι εὐπαιδευτοὶ θὰ γίνωνται ἱερεῖς, διότι καὶ πάλιν ὁ τρόπος τῆς εὐγενοῦς ἐπαιτείας δὲν θὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὸν κλῆρον. Διότι τί εἶνε ὁ δίσκος ἐκάστης πρωτομηνιάς, ποῦ ἔχει

πλησίον του ὁ ἀγιάζων ἱερεὺς τοὺς ἐν τῷ Ναῶ εἰσερχομένους;

Τί δὲ οἱ δίσκοι τῆς ἑορτῆς τοῦ Σταυροῦ, τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, τῶν Βαΐων, τοῦ Πάσχα; ἢ τί δηλοῖ ὁ γενικὸς ἀγιασμός τῶν κατοίκων κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων μὲ τὰ κατάφορτα ἐκεῖνα ἀπὸ δεκάρας καὶ πεντάρας δοχεῖα, τὰ ὅποια πολλάκις πρὸς ἐνόχλησιν καὶ γογγυσμὸν τῶν οἰκογενειῶν εἶνε διπλᾶ ἢ καὶ περισσότερα; Πῶς δὲ δικαιολογεῖται νὰ ἐξομολογῇ ὁ ἱερεὺς ἢ ν' ἀναγινώσκη συγχωρητικὰς καὶ ἐπιταφίους εὐχὰς καὶ εἶτα νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα καὶ νὰ πληρώνηται; Δὲν πωλεῖται οὕτως ἡ θεία χάρις; ἢ δὲν σᾶς φαίνεται, ὅτι εἶνε ἐν εἶδος πωλήσεως συγχωροχαρτίων τοῦ Πάπα; Καὶ ἄλλα, καὶ ἄλλα..... Ἐν γένει δὲ ὁ σημερινὸς τρόπος τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἱερέων εἶνε—λέγομεν—ἐξευτελιστικώτατος. Οὐδεμία δὲ παραβολὴ δύναται νὰ γίνῃ εἰς τοῦτο μὲ τὸν ἱατρὸν ἢ δικηγόρον, διότι οὗτοι δὲν συλλέγουσι πεντάρας ἢ δεκάρας, ἀλλὰ πληρώνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ τέλος τῆς ἐργασίας των εὐτρεπῶς. Ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν τρόπον τῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἱατροῦ ἢ τοῦ δικηγόρου, ἵνα ἀποφανθῶμεν, ὅτι δὲν εἶνε ἀπαραίτητος ἡ μισθοδοσία τοῦ κλήρου, ἀφοῦ μισθοδοτεῖται καὶ ὁ τελευταῖος δημόσιος ὑπάλληλος, καὶ ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς κατέχει ἐν τῶν ὑψηλοτέρων ἀξιωματῶν ἐν τε τῇ Πολιτείᾳ καὶ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐνῶ οἱ ἱεροκέρυκες καὶ οἱ ἐπίσκοποι μισθοδοτοῦνται.

Ἄν δὲ πολλοὶ τῶν ἱερέων ἔχωσι περιουσίαν ἰδίαν, πατρικὴν ἢ προικῶν, καὶ ἂν ἀπέκτησαν καὶ ἀποκτῶσι τοιαύτην ἐκ τῆς ἱερωσύνης, τοῦτο—νομιζόμεν—οὐδόλως ἀποκλείει τὸ περὶ μισθοδοσίας μέτρον. Καὶ ἂν μὲν ἠτύχησαν νὰ ἔχωσι πατρικὴν περιουσίαν καὶ νὰ λάβωσι προικῶν, οὐδόλως ἀξιοκατάκριτοι διὰ τοῦτο, μάλιστα εὐτυχεῖς εἶνε, διότι θὰ ἐκπαιδεύσωσιν ἀνέτως τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ θὰ ἔλθωσιν ἀρωγοὶ καὶ χρηματικῶς εἰς τοὺς πάσχοντας καὶ δυστυχεῖς. Ἄλλ' ἂν ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἀπέκτησαν περιουσίαν, τοῦτο κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην εἶνε ἐ π ο ν ε ἰ ὀ ι -

στον, διότι, αφού άλλοι (και οὔτοι εἶνε ὀλίγοι) εὐσυνείδητοι ἱερεῖς δὲν δύνανται οὔτε τὰ μέσα τῆς διατροφῆς των νὰ ἐξοικονομῶσι, βεβαίως ἐκεῖνοι ἐδημιούργησαν τὴν περιουσίαν, περιφρονοῦντες τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑψηλότητα τοῦ ἀξιώματός των καὶ ἐν πολλοῖς στερούμενοι τῆς ἀρμονικῆς ἰσορροπίας τῆς συνειδήσεώς των. **Δὲν γίνεται τις ἰσροὺς διὰ τὴν ζῆση, οὔτε διὰ τὴν ἀποκτῆση περιουσίαν, οὔτε ἐπαγγελματίας ὁ ἰσροὺς εἶνε,** ὡς οἱ τῶν ἄλλων ἐπαγγελματικῶν κλάδων, ἀλλ' ἵνα ὑπηρετήσῃ μὲ ἰσροὺς ἰδέαν καὶ ζῆλον τὴν Ἐκκλησίαν, τελῶν εὐλαβῶς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ διδάσκων πάντοτε καὶ ἠθικοποιῶν τὸν λαόν.

Δὲν συμβιβάζεται ποσῶς τοῦτο, ὅπερ λέγει ὁ εἰρημένοσ Ἱεροκῆρξ μὲ τὴν γνώμην του, ἣν ἐν ἀρχῇ ἐκφράζει περὶ προορισμοῦ καὶ ἀποστολῆς τοῦ ἱερέως. Ἰσα, ἰσα, διότι εἰ πλεῖστοι τῶν ἱερέων σήμερον χρηματίζονται ἐκ τῆς ἱερωσύνης πολὺ σκανδαλωδῶς καὶ ἀναξιοπρεπῶς, δι' αὐτὸ τοῦτο πρέπει μαζὺ μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ κλήρου νὰ μισθοδοτήσωμεν αὐτόν, ἵνα γενόμενος καὶ οικονομικῶς ἀνεξάρτητος ἀνυψωθῇ εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν.

Ὅταν δὲ κατὰ τὴν χειροτονίαν ἐκλέγωνται ἐκ τῶν πεπαιδευμένων ὑποψηφίων οἱ ἔχοντες καὶ ἠθικὰ προσόντα καὶ ζῆλον καὶ κλίσιν δεδοκιμασμένην διὰ τὴν ἱερωσύνην, τότε ἡ μισθοδοσία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ψυχροὺς καὶ ἀμελεῖς περὶ τὴν ἐπιτέλειαν τῶν ἐαυτῶν καθηκόντων.

Μετὰ ταῦτα ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐπάρχουσιν οἰκογένειαι, αἵτινες δαπανῶσι τὸν μῆνα διὰ τὸν ἱερέα καὶ 3 καὶ 5 δραχμάς. Αἱ πλεῖσται δὲ προσφέρουσιν εἰς τὸν ἱερέα 2 δραχμάς κατὰ μῆνα, αἱ δὲ πτωχότεραι οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν 50 λεπτῶν. Ὡστε θὰ εἶνε μεγάλη οἰκονομία καὶ ὠφέλεια δι' αὐτάς, ἂν προσφέρωσι τὸ ἥμισυ κατὰ μῆνα (ὡς μηνιαῖον ἐπίδομα) πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ ἐφημερίου των ἱερέως, καὶ ἔχωσιν αὐτὸν πρόθυμον εἰς οἰανδήποτε θρησκευτικὴν των ἀνάγκην καὶ ἐν οἰανδήποτε ὥρᾳ, χωρὶς νὰ πληρῶνωσι ποσῶς ἰδιαιτέρως αὐτόν.

Ἐξηγοῦμαι. Ἄν εἰς ἕκαστον ἱερέα ἀναλογῶσι 200 οἰκογένειαι, ὅταν προσφέρωσιν αὐται κατὰ μῆνα, αἱ μὲν 60 φέρ' εἰπεῖν 2 1)2 δραχμάς, αἱ 90 1, αἱ δὲ 50 οἰκογένειαι 50 λεπτά, τότε θὰ ἔχη ὁ ἱερεὺς κατὰ μῆνα 265 δραχμάς ἐκ τῶν 200 οἰκογενειῶν. Ἄν δὲ ἀναλογῶσιν 150 οἰκογένειαι, καὶ αἱ μὲν 40 προσφέρωσι 2 1)2 δραχ. κατὰ μῆνα, αἱ δὲ 80 δραχμὴν 1, αἱ δὲ λοιπαὶ 30 λεπτά 50 κατὰ μῆνα, τότε θὰ ἔχη οὗτος μηνιαίαν μισθοδοσίαν τακτικὴν δραχμάς 195. Ἀμφότεραι δὲ αἱ μισθοδοσίαι αὐται εἶνε ὅπωςδῆποτε ἐπαρκεῖς πρὸς συντήρησιν τοῦ ἱερέως, ὅστις οὕτω θ' ἀπαλλαγῆ τῆς βασάνου τῆς οἰκονομικῆς δυστυχίας καὶ θὰ δύναται νὰ φέρηται καὶ ζῆ ἀξιοπρεπῶς.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ ἱερεὺς θὰ μισθοδοτῆται παρὰ τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐνορίας του καὶ θὰ ἐκτελῆ πᾶσαν αὐτῶν ἱεροτελεστείαν καὶ εἰς πᾶσαν ἐν γένει θρησκευτικὴν των ἀνάγκην θὰ τρέχῃ, ψάλλων μάλιστα κατ' οἶκον καὶ ἀγιασμὸν εἰς ταύτας, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερόν τι παρ' αὐτῶν οὐδέποτε· ἀλλὰ καὶ οἱ δι' αὐτὸν δίσκοι ἐν τῷ Ναῶ νὰ ἐκλείψωσι πλέον, ὁ τοῦ ἀγιασμοῦ ἐκάστης πρωτομηνιάς, ὁ τῆς ἑορτῆς τοῦ Σταυροῦ, ὁ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ὁ τῶν Βαΐων, ὁ τοῦ Πάσχα καὶ εἴτις ἄλλος. Ἐπίσης δὲ νὰ ἦ ὑποχρεωμένος ν' ἀγιάζῃ τὴν ἐνορίαν του κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανείων δωρεὰν, καὶ οὕτω θὰ λείψῃ ἡ εὐγενὴς ἐκείνη ἐπαιτεία, ἣτις οὐχὶ σπανίως καταντᾷ ἀγενὴς καὶ φορτικῆ. Ἐπίσης εἰς ἐκάστην ἑορτὴν τῆς οἰκογενείας τῆς ἐνορίας του νὰ μεταβαίνει νὰ σηκώνῃ ὑψωμα, χωρὶς νὰ πληρώνηται, καὶ ἐν γένει οὐδέποτε νὰ δέχηται τι περιπλέον τοῦ μηνιαίου ἐκείνου ἐπιδόματος, ὅπερ θὰ λαμβάνῃ παρὰ ταύτης, καὶ τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ τῶν λοιπῶν οἰκογενειῶν θ' ἀποτελῆ τὴν μισθοδοσίαν του καθ' ἕκαστον μῆνα.

Βεβαίως οὐδεὶς τῶν μεμορφωμένων ἱερέων θὰ καταδεχθῆ ποτε νὰ λάβῃ καὶ ἰδιαίτεραν ἀμοιβὴν δι' ἱεροτε-

λεστίαν τινά τῆς οἰκογενείας τῆς ἐνορίας του, οὔτε θὰ δείξῃ ἀμέλειαν ἢ ἀδιαφορίαν περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν ταύτης, ἐν οἰαδήποτε ὥρᾳ καὶ ἂν κληθῆ. Ἄλλ' ἴσως ὅμως τινὲς ἐκ τῶν παλαιῶν, ἐξ ἐκείνων δηλονότι, οἵτινες μετὰ τὴν ρηθεῖσαν ἐπιθεώρησιν καὶ ἐξέλεγεξιν θὰ παραμείνωσιν ὡς ἐφημέριοι, ἴσως — λέγω — τινὲς τούτων νὰ δείξωσιν ἀπροθυμίαν ποτὲ μὲ τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῆς ἀμοιβῆς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐφημεριακῶν αὐτῶν καθηκόντων, καὶ ἴσως ἀποπειραθῶσιν ποτε νὰ λάβωσι καὶ ἰδιαιτέραν πληρωμὴν δι' ἱεροτελεστίαν τινά, ἔνεκεν κακῆς συνηθείας. Πρὸς τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου νὰ ἔχῃ ἀναλάβῃ τὴν φραντίδα, ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιπλήξῃ τὸν ἱερέα τοῦτον καὶ ἐν ἐπαναλήψει τοῦ σφάλματος νὰ τιμωρῇ αὐτόν.

Φρονῶ, ὅτι τὸν νέον τοῦτο σύστημα τῆς μηνιαίας ἀμοιβῆς τῶν ἱερέων παρὰ τῶν οἰκογενειῶν, οὐ μόνον θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτοὺς ἄνετον καὶ ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν καὶ θὰ βελτιώσῃ τελείως τὸν κληρὸν, καθ' ὅσον οὕτω πως θ' ἀποφασίζουσιν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ γίνωνται ἱερεῖς νέοι εὐπαίδευτοι, ἀλλὰ καὶ ἐφαρμοσίμων εἶνε, διότι ἡ οἰκογένεια θὰ προσφέρῃ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως ὀλιγώτερα μὲ τὸ σύστημα τοῦτο, καὶ εἰς πᾶσαν αὐτῆς θρησκευτικὴν ἀνάγκην θὰ ἔχῃ πρόθυμον τοῦτον. Ἄλλὰ καὶ αἱ πτωχαὶ οἰκογένειαι, αἱ μὴ δυνάμεναι νὰ δώσωσιν τι κατὰ μῆνα διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἱερέως, μὲ τὸ νέον μέτρον τῆς ἀμοιβῆς δύνανται νὰ καλῶσι τὸν ἱερέα ἄνευ δειλίας καὶ ἐντροπῆς διὰ πᾶσαν ἱεροτελεστίαν ἢ ἀνάγκην αὐτῶν, ἐνῷ σήμερον μὴ ἔχουσαι νὰ πληρώσωσι τὸν ἱερέα ἀφίνουσι τὰ παιδιά των ἀδιάβαστα καὶ μένουσι πολλακίς ἄνευ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερεὺς ἔχων τὴν μισθοδοσίαν του δὲν εἶνε τῆς ἀνάγκης, ὅπως ζητήσῃ καὶ λάβῃ πληρωμὴν παρὰ τοῦ πτωχοῦ. Καὶ οὕτως ὁ ἱερεὺς θὰ εἶνε φιλανθρωπότερος καὶ φιλευσπλαγχνικώτερος θὰ γίνῃ.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τοὺς διακόνους, προτείνομεν τὸ ἐξῆς.

Οὔτοι, ὡς προείπομεν, θὰ εἶνε πάντες ἔγγαμοι, καὶ δι' ἣν ἐκκλησίαν χειροτονοῦνται διάκονοι, εἰς ταύτην θὰ παραμένωσι γενόμενοι ἱερεῖς. Ἐν ὅσῳ λοιπὸν εἶνε διάκονοι, νὰ μισθοδοτῶνται παρὰ τοῦ Ταμείου τοῦ Ναοῦ, ἐν ᾧ ὑπηρετοῦσι. Σήμερον οἱ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς Ναοῖς ἱερομόναχοι διάκονοι λαμβάνουσι μισθοδοσίαν τινὰ καὶ ἔχουσι καὶ τὰ λεγόμενα τυχηρά των. Εἰς τοὺς ἐγγάμους διακόνους νὰ διπλασιασθῇ ἡ μισθοδοσία αὕτη, καὶ νὰ μὴ λαμβάνωσιν οὐδὲν τυχηρὸν οὐδαμοῦ, ὡς καὶ ὁ μισθοδοτούμενος ἱερεύς. Νὰ ὀρισθῇ δὲ ἡ μισθοδοσία αὕτη μέχρις 180 δραχμῶν, διότι καὶ ὁ διάκονος ὡς οἰκογενειάρχης θὰ ἔχη πολλὰς ἀνάγκας, καὶ πρέπει ἄλλως τε ὡς κληρικός καὶ οὗτος νὰ ζῆ ἀνέτως καὶ ἀξιοπρεπῶς.

Οἱ Ναοὶ δὲ θὰ δύνανται τότε νὰ πληρῶνωσι διπλάσιον μισθὸν εἰς τοὺς δισκόνους, διότι θὰ εἰσπράττωσι διπλάσια μὲ τὸν καλὸν καὶ εὐπαιδευτὸν διάκονον καὶ ἱερέα, καθ' ὅσον οἱ κληρικοὶ προσελκύουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ οἱ κληρικοὶ τοὺς διώκουσιν. Ἐνταῦθα ὁ λόγος ὠθεῖ ἡμᾶς ἵνα ὁμιλήσωμεν καὶ περὶ ἱεροψαλτῶν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκταθῇ ἐπὶ πολὺ ἡ μελέτη ἡμῶν καὶ ἐκφύγωμεν ἀπὸ τὸ κύριον θέμα ἡμῶν, ἀφίνομεν νὰ πραγματευθῶμεν τοῦτο ἰδιαιτέρως ἄλλοτε.

Ἐὰν δὲ Ναός τις ἔχη πολὺ μικρὰν ἐνορίαν καὶ δὲν ἐπαρκῆ οικονομικῶς διὰ νὰ συντηρῆ διάκονον, ἅς μὴ ἔχη τοιοῦτον· καὶ ἐκτελεῖ τὰ τοῦ διακόνου ὁ ἱερεύς.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀναγραφέντων μέτρων πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ κλήρου, δεόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, καὶ δὴ ἐν πρώτῃ μοίρᾳ, τὸ ἦθος τοῦ ὑποψηφίου κληρικοῦ. Τὸν κληρικὸν πρέπει νὰ διακρίνωσι τελείως ἄμεμπτα καὶ ἄσπιλα ἦθη, ἀγνότης σώματος καὶ ψυχῆς, τιμιότης καὶ εἰλικρίνεια χαρακτῆρος, ἀφιλοκέρδια καὶ εὐγένεια ψυχῆς, καὶ δεδοκιμασμένη θρησκευτικὴ πίστις, εὐσέβεια καὶ ζῆλος, συλλήβδην δὲ πᾶσα ἀρετὴ, προσόντα ἄνευ τῶν ὁποίων ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ χορηγηῆται ἡ ἱερωσύνη,

ὄσαδῆποτε διανοητικὰ πλεονεκτήματα καὶ ἐκπαιδευτικὰ προσόντα καὶ ἂν ἔχη ὁ μέλλων νὰ χειροτονηθῇ.

Πάντες οἱ τε Ἀποστολικοὶ καὶ Σύνοδικοὶ κανόνες διατάττουσιν, ὅτι ὁ μέλλων νὰ ἱερωθῇ δεόν νὰ ᾖ ἀγνός τελείως, ὡς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς, καὶ πᾶσαν ἐν γένει τὴν ἄλλην ἠθικὴν, τὰς ἄλλας δὴλον ὅτι ἀρετὰς νὰ ἔχη, ὡς καὶ ὁ Παῦλος λέγει καὶ αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ παραγγέλλει διὰ τὸν βίον παντὸς ἀληθοῦς χριστιανοῦ.

Ἀνθρωπὸς τις, ὅστις περιέπεσεν ἔστω καὶ ἀπάξ-εἰς ἀμάρτημά τι σαρκικὸν ἢ ἄλλο τι, καὶ ἂν μετενόησε καὶ συνεχωρήθη, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας δὲν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ περιβληθῇ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, νὰ γίνῃ Ἐπίσκοπος, Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος. Ὁ κληρικός, ὡς προωρισμένος νὰ ᾖ πάντοτε φῶς τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ ἀψευδὲς στόμα τοῦ Σωτῆρος, πρέπει νὰ ᾖ ἀληθὴς πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς ἥλιος, ὑπέρτερος καθ' ὅλα τῶν λαϊκῶν, ἀνευ οὐδενὸς στίγματος ἢ ρύπου ψυχῆς καὶ σώματος, ὅπως ἔχη καὶ τὸν δεόντα σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν παρά τε τῶν εἰδόντων καὶ μὴ εἰδόντων αὐτὸν, καὶ ἵνα καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ εὐρίσκωσιν ἠχώ καὶ μίμησιν παρά τῷ ἑαυτοῦ ποιμνίῳ.

Ἄν δὲ σήμερον ὁ κληρὸς δὲν ἀπολαύῃ τῆς προσηκούσης ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ, αἰτία εἶνε οὐ μόνον ἡ ἀμάθεια αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅτι πολλοὶ τῶν τελευταίων μάλιστα ἱερέων εἰσεπήδησαν εἰς τὴν λογικὴν μάνδραν τῆς ἱερωσύνης ἐστερημένοι ἠθικῶν προσόντων καὶ ἔνιοι τούτων ρερυπωμένα ἔχοντες τὰ ἦθη καὶ ἐμπορούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπονειδίστου αἰσθηήματος τῆς φιλοχρηματίας. Καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν οὐκ ὀλίγους ἀτυχῶς ἱερεῖς, οἵτινες οὐ μόνον περὶ τὴν εἰσπραξίν τῶν ἑαυτῶν δικαιοματίων εἶνε ἀπληστοὶ καὶ τοὺς συναδέλφους των ἔνιοι τούτων κλέπτουσιν, ἀλλὰ καὶ χρήματα—μ ο ἶ ρ α κ α κ ῆ—τοκίζουσι πρὸς 8, 10, 15 καὶ 20 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν, παραβαίνοντες τοὺς ἱερούς Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς κανό-

νας τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες αὐστηρῶς ἀπαγορεύουσι τὸ ἐπὶ τόκῳ δανείζειν. Τοιαῦτα βλέποντες οἱ λαϊκοί, τὶ περιμένετε νὰ πράττωσιν; Ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῶν ποιμένων των, ἂν στερῶνται ἐκκλησιαστικῆς μορφώσεως καὶ ἔχωσι κάμη διαζύγιον μὲ τὴν συνείδησίν των, ἐπόμενον εἶνε, ὅτι θὰ τοκίζωσιν ἐκεῖνοι πρὸς 30 καὶ 40 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, κατατρώγοντες οὕτω τελείως τὸν κόπον καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ πλησίον των καὶ περιάγοντες αὐτὸν εἰς ἀπόγνωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΟΝ

Ἡ ΕΠΙ Τ' ἌΤΟΜΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ὑψίστην σημασίαν ἔχει καὶ λυσιτελεστάτην ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ ἐπὶ τ' ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας ὁ ἱερός Κληρὸς. Εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἶνε ἐναποθεθειμένον τὸ μυστήριον τῆς προόδου· καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους, διότι παρ' αὐτοῦ ἐξορτᾶται ἡ δημιουργία τῶν ἀγαθῶν χαρακτήρων καὶ ἡ ἠθικοποίησις τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κατακλείς τῆς καλῆς ζωῆς τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἔθνῶν δὲν εἶνε αἱ πλούσιαι χρηματικαὶ πρόσοδοι, οἱ καλοὶ Νόμοι καὶ οἱ ἐπίδοξοι Κυβερνηταί, ἀλλ' ὁ Κληρὸς καὶ μόνον ὁ Κληρὸς.

Τὶ ὠφελεῖ τὸ χρῆμα, ὅταν τ' ἄτομα ἐνὸς ἔθνους δὲν γνωρίζουσι νὰ ζήσωσι; Τίνα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα θὰ ἔχωσιν οἱ καλοὶ Νόμοι, ὅταν δὲν ὑπάρχωσι καλοὶ πολῖται; Ἡ τίνα ἀνόρθωσιν καὶ βελτίωσιν θὰ φέρωσιν οἱ ἐπιδόξοι Κυβερνηταί εἰς λαόν, παρ' ᾧ ὄρησκειά καὶ Ἠθικὴ δὲν λειτουργεῖ;

Τὸ εὖ ζῆν, τὸ κατὰ Χριστὸν δηλ. ζῆν, διδάσκει ὁ Κληῆρος. Τοὺς χρῆστους χαρακτῆρας καὶ καλοὺς πολίτας δημιουργεῖ ὁ Κληῆρος. Τὴν θρησκείαν καὶ ἠθικὴν ἐπιβάλλει καὶ καθιστᾷ σεβαστὴν ὁ Κληῆρος.

Τίς καθιστᾷ σεβαστοὺς τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους, ἐμπνέει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν εἰς τὸν πλησίον ; Ὁ Κληῆρος. Τίς ἐξασφαλίζει τὴν τιμὴν, τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ χειρὸς ἐπιβούλου, ἄρπαγος καὶ δολοφόνου ; Ὁ Κληῆρος. Τίς ἄλλος ἀπωθεῖ καὶ σώζει τὸ Ἔθνος ἀπὸ πεπλανημένας καὶ ὀλεθρίας θρησκευτικᾶς διδασκαλίας καὶ πληροῖ τοὺς λαοὺς μὲ τὸ γλυκὺ τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα, ὅπερ εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος κατευθύνεται ; Ὁ Κληῆρος. Τίς ἐν ἐνὶ λόγῳ διαπλάττει θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς τὰ άτομα καὶ τὰς κοινωνίας καὶ ἐκπολιτίζει καὶ ἀνυψοῖ, καθορίζων πάσας τὰς σχέσεις τοῦ βίου αὐτῶν καὶ τὰ καθήκοντα, καὶ ἐγκαθιστῶν πολιτικὴν, θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἁρμονίαν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ; Ὁ Κληῆρος.

Μὴ ἐκπλαγῆτε, φίλοι ἀναγνώσται, ὅτι τόσῃ σημασίαν καὶ ὠφέλειαν ἀποδίδομεν εἰς τὸν Κληῆρον. Δὲν ὀμιλοῦμεν περὶ τοῦ σημερινοῦ Κλήρου, ὅστις, ὡς ἔχει, οὐ μόνον ἐπωφελεῖ δὲν ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ πρόξενος βλάβης οὐχὶ σπανίως γίνεται. Ἐχομεν ὑπ' ὄψει τὸν ἀληθῆ Κληῆρον, τὸν κληρὸν τὸν ἐπιστημονικῶς κατῆρτισμένον καὶ ἠθικοθρησκευτικῶς διαπεπλασμένον, τὸν Κληῆρον ἐκεῖνον, ὃν ἔχει σήμερον ἡ φιλοπρόδος Ἀγγλία, ὅστις εἶνε ἐν αὐτῇ ἡ ζωτικὴ δύναμις τῶν πάντων. Καὶ βλέπετε τοὺς ἀγγλόπαιδας τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν, υἱοὺς λόρδων, πρωθυπουργῶν καὶ ἐν γένει τῶν τὰ πρῶτα ἀξιώματα τῆς Πολιτείας φερόντων, νὰ τρέφωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν μετὰ λατρείας τὸν πόθον νὰ γίνωσιν ἱερεῖς, καὶ νὰ ἐκλαμβάνωσιν ἑαυτοὺς ὡς τοὺς εὐτυχεστέρους τῶν θνητῶν, ἔταν διορισθῶσι τοιοῦτοι. Μαρτύριον τρανὸν τῶν λόγων ἡμῶν εἶνε ὁ ἤδη λαμπρὸς ἱερεὺς. υἱὸς τοῦ ἐξόχου φιλέλληρος

πολιτικοῦ ἀνδρὸς Γλάδστωνος. Ὁ ἀληθὴς οὗτος κληρὸς συναισθάνεται καὶ ἐκπληροῖ τὰ ὑψηλὰ αὐτοῦ καθήκοντα, ἀποβαίνων πηγὴ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῶν κοινω- νιῶν καὶ τῶν ἐθνῶν.

Ὁ κληρὸς αὐτὸς δὲν ἐπαναπαύεται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θείας ἱερουργίας καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων· διότι ταῦτα εἶνε μὲν καθήκοντα τοῦ κληρικοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶνε καὶ τὰ μόνα καθήκοντα.

Ἐκτὸς τούτων ὀφείλει πάντοτε νὰ δέηται εἰς τὸν Ὑψι- στον ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου, ὡς μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, καὶ νὰ κατηγῆ καὶ διδάσκη τὰς Γραφὰς καὶ ἐρμηνεύη τὸν Εὐαγγελικὸν καὶ Ἠθικὸν Νόμον εἰς τὸν λαόν, ὃν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας πρέπει νὰ διαπλάττη μὲ τὰ σω- τήρια τῆς χριστιανικῆς θρησκείαςνάματα.

Ὁ ἱερεὺς ὀφείλει οὐ μόνον νὰ ἐρμηνεύη τὴν κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν ἀναγινωσκομένην περὶ τὴν λειτουρ- γίαν Εὐαγγελικὴν Περικοπὴν ἀναπτύσσων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἠθικοκοινωνικὰ ζητήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ καταλείπη ἀ- παρατήρητα τὰ οὐχὶ σπκνίως εἰς τὸ διάστημα τῆς ἑβδομά- δος ἐπισυμβάντα γεγονότα καὶ ἐγκλήματα, καὶ ἐκ τούτων τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου λαμβάνων νὰ διδάσκη ἐπικοδομη- τικῶς τοὺς ἐκκλησιαζομένους. Ὁ ἱερεὺς δὲν πρέπει νὰ τηρῆ τοὺς τύπους καὶ νὰ ἀμελῆ τῆς οὐσίας. Πρῶτον δέον νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν οὐσιαστικῶν τῆς Θρησκείας καὶ Ἐκκλη- σίας πραγμάτων, καὶ δεύτερον περὶ τῶν τύπων, οὓς ὅμως δὲν τῷ ἐπιτρέπεται νὰ περιφρονῆ ὡς περιττοῦς.

Εἰς πᾶσαν ἐνορίαν ὁ ταχθεὶς αὐτῆς ἐφημέριος ὀφείλει νὰ ἐπαγρυπνῆ ἀκαμάτως ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς αὐ- τῆς καταστάσεως πλεῖον τοῦ φρουροῦ στρατιώτου τῆς πο- λιτείας ἢ τοῦ ἐν καιρῷ μάχης ἐπαγρυπνοῦντος ἀξιωματι- κοῦ τῆς Πατρίδος. Ἄν ὁ ἀξιωματικὸς καὶ ὁ στρατιώτης τοῦ πεδίου τῆς μάχης κοπιᾷζῃ καὶ ἀγρυπνῆ τοσοῦτον, ἵνα σώσῃ τὴν Πατρίδα καὶ ἑαυτὸν ἐξ ἐχθρῶν δρατῶν, (οἷτινες τὸ σῶμα μόνον φανεύουσι, τὴν δὲ ψυχὴν δὲν δύνανται ν

ἀποκτείνωσι), πόσον μᾶλλον πρέπει νὰ μοχθῆ καὶ ἐπαγρυπνῆ ὁ στρατιώτης καὶ ἀξιωματικὸς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀοράτου, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ψυχῆς, ὅστις ἐν οἰαδήποτε στιγμή, ἐν οἰωδήποτε τόπῳ καὶ ἐν οἰαδήποτε σκέψει τοῦ ἀνθρώπου ἐπιπίπτει ὡς λέων ὠρούμενος κατ' αὐτοῦ, καὶ ὅστις πολλακίς πειράζων τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀγγέλου ἐξαπατᾷ αὐτὸν καὶ σύρει εἰς τὰς ἀπαισίας καὶ καταστρεπτικὰς αὐτοῦ πλεκτάνας;

Ὅφείλει λοιπὸν ὁ ἐφημέριος ἱερεὺς νὰ ᾗ τελείως ἐνήμερος περὶ τῆς ὑγιεινῆς θέσεως, τῶν ψυχῶν τῆς ἑαυτοῦ ἐνορίας, ἃς ἀσθενούσας ἔχει τὴν υποχρέωσιν νὰ θεραπεύσῃ καὶ καταστήσῃ ὑγιεῖς, κοπιᾶζων πάσῃ δυνάμει καὶ ἐξαντλῶν πάντα τὰ ὑπὸ τῆς θρησκείας παρεχόμενα μέσα καὶ φάρμακα. Οὐδέποτε πρέπει νὰ γογγύσῃ ὁ ἱερεὺς, διότι κοπιᾶζει ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του, ἔχων ὑπόδειγμα τὸν σαρκωθέντα Θεόν, ὅστις καὶ νῆστις καὶ ἄγρυπνος ἔμεινε καὶ εἰς ἀνεκδιηγήτους ὑπεβάλλετο μόχθους καὶ στερήσεις, εἰς κόλαφους καὶ ἐμπυτυσμοὺς καὶ θάνατον σταυρικὸν κατεδέξατο πρὸς ἀνάπλασιν καὶ σωτηρίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Διὰ τοῦτο, ἂν ὄχι καθ' ἐκάστην τῆς ἐβδομάδος, πολλακίς ὁμοῦ ταύτης ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ ἐπισκέπτηται τὰς ἐν τῇ ἐνορίᾳ του οἰκογενείας, ἀποτείνων πάντοτε βραχείας θρησκευτικὰς παραινέσεις εἰς τοὺς παῖδας, εἰς τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὑπηρετρίας τούτων, νοθετῶν τοὺς γονεῖς καταλλήλως καὶ μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ ἐπιβολῆς ἀπομακρύνων τὰ ρυπαρὰ καὶ ἀκόλαστα μυθιστορήματα ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παρθένων καὶ τῶν νέων τῆς οἰκογενείας καὶ εἰσάγων ὡς προσφιλεῖς καὶ σεβαστὸν ἀνάγνωσμα τὴν Καὶ ν ἦ ν Δι α θ ἦ κ η ν, τὴν ἐρμηνείαν τοῦ θείου λόγου καὶ διάφορα ἄλλα θρησκευτικὰ βιβλία, ὡς εἶνε, αἱ Θρησκευτικαὶ Μελέται τοῦ Μαυροκορδάτου, τὰ ἅπαντα τοῦ Χρυσοστόμου, τὰ Κυριακοδρόμια τοῦ Θεοτόκη, αἱ Διδαχαὶ τοῦ Μηνιάτου, κτλ.

Ὁ ἱερεὺς ὀφείλει νὰ προλαμβάνῃ τὰ διαζύγια, συμβουλεύων ἀρμοδίως τοὺς δυσηρεστημένους συζύγους, ἀπὸ τῆς

πρώτης μεταξύ αὐτῶν ἐπισυμβάσης ψυχρότητος. Πόσα ἀνδρόγυνα διεξέυχθησαν καὶ κατεστράφησαν καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἑαυτῶν τέκνα, διότι δὲν εὐρέθη εἰς ἱερεὺς νὰ συμβουλευθῆ αὐτὰ καὶ προλάβῃ τὴν διάζευξιν ; Ἄλλὰ καὶ ποσάκις οἱ ἱερεῖς τὴν σήμερον ἀδιαφοροῦσι περὶ τῆς τύχης τῶν δυσηρησπημένων ἀνδρόγυνων, καίτι παρεκλήθησαν ὑφ' ἑκατέρου νὰ ἐπέμβωσι καὶ συμφλιώσωσι τὰ δισπῶτα ; Διὰ τί ; ἐρωτῶμεν :

Διότι ἀγνοοῦσι τὰ καθήκοντά των. Διότι νομίζουσι, ὅτι δὲν εἶνε ὑποχρεωμένος ὁ ἱερεὺς περὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁ ἱερεὺς ὀφείλει νὰ ἐρμηνεύῃ εἰς πάντα τὰ σχολεῖα τὸ Εὐαγγέλιον ἐκάστης Κυριακῆς, κατηχῶν καὶ παραινῶν τοὺς νέους εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ εἰς τὴν ἀγνότητα τοῦ ἤθους.

Ὁ ἱερεὺς δεόν νὰ ἐπιβλέπῃ ἐκάστην ἐβδομάδα τὴν ἐν τοῖς σχολείοις γινομένην διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων καὶ νὰ διδάσκῃ εἰς πάντα τὰ σχολεῖα, Δημοτικά, Ἑλληνικά καὶ Γυμνάσια τὸ μάθημα τῆς Κατηχήσεως, στοιχειωδῶς μὲν ἐν τοῖς Δημοτικοῖς, πλατύτερον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ τελείως ἐν τοῖς Γυμνασίοις, ἵνα ὁ μαθητὴς ἐξερχόμενος τοῦ Γυμνασίου γνωρίζῃ καλῶς καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τοὺς τύπους τῆς ἑαυτοῦ θρησκείας, γνωρίζῃ καὶ τὸ δογματικὸν μέρος καὶ τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ ἱεροτελεστικὸν τῆς θρησκείας του, καὶ φέρων καὶ ἐκ τοῦ οἴκου του σεβαστὰς τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις ἔχῃ εὐσταθεῖς τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τοὺς σφοδρῶς (σήμερον μάλιστα) πνέοντας ὑλιστικoὺς ἀνέμους, τοὺς ἐπαπειλοῦντας ν' ἀνατρέψωσι τὰς γυμνὰς θρησκευτικῆς γνώσεως καρδίας.

Πρὸς τούτοις ὁ ἱερεὺς ὀφείλει καὶ νὰ δημοσιογραφῇ ἐπὶ διαφόρων θρησκευτικῶν, ἠθικοθρησκευτικῶν καὶ ἠθικοκοινωνικῶν ζητημάτων, διδάσκων καὶ διὰ τοῦ τύπου τὸν λαόν. Ὁ ἱερεὺς ἐκάστης ἐνορίας πρέπει νὰ ἐκδίδῃ περιοδικὸν θρησκευτικὸν κατὰ δεκαπενθήμερον ἢ κατὰ μῆνα, δι' οὗ νὰ διαφωτίξῃ τὴν ἑαυτοῦ ἐνορίαν καὶ τὸν ἄλλον λαὸν ἐπὶ διαφόρων θρησκευτικῶν ἀποριῶν καὶ ἀμφιβολιῶν καὶ νὰ ἐποι-

κοδομῇ ἠθικῶς τούτους. Ὅσακις ὁ ἱερεὺς ἴδῃ τι ἀσεβές, ἀντιθρησκευτικὸν ἢ προσβάλλον τὴν ἠθικὴν δημοσίευμα, ὀφείλει ν' ἀπαντήσῃ ἀμέσως διὰ τοῦ τύπου, ἀνασκευάζων καὶ πολεμῶν τοῦτο διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ ἀποπλανῶνται αἱ συνειδήσεις τῶν ἀπλοϊκῶν καὶ διαφθείρωνται.

Ὁ ἱερεὺς πρέπει νὰ εἶνε, ἐν ἐνὶ λόγῳ, πηγὴ διδασκαλίας διορθώσεως, μετανοίας, σωτηρίας εἰς τὸ ἑαυτοῦ ποίμνιον. Ἄλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ πραγματοποιῆ ὁ ἱερεὺς καὶ διὰ τοῦ βίου του. Τὰ ἔργα τοῦ ἱερέως σὺν τῷ πεφωτισμένῳ καὶ ἐπιβάλλοντι αὐτοῦ λόγῳ, διατελοῦντα πάντοτε ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, κατορθοῦσι τὸ μυστήριον τῆς βελτιώσεως τῶν λαῶν, τὸ μυστήριον τῆς προόδου καὶ εὐδαιμονίας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Ναί! εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κλήρου εἶνε ἐναποθεθειμένη ἡ προκοπὴ καὶ ἡ εὐημερία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Ναί! ὁ κλῆρος ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀπομακρύνῃ τὸ ἔγκλημα ἀπὸ τὰς κοινωνίας καὶ οὐχὶ οἱ νόμοι. Ὁ κλῆρος διαπλάττει τοὺς ἠθικοὺς καὶ εὐγενεῖς χαρακτῆρας καὶ ἠθικοποιεῖ ἄτομα καὶ λαούς.

Δὲν ἔχει προορισμὸν ὁ κλῆρος ἐμπόρου ἢ χρηματιστοῦ. Ἄν σήμερον τὸ πλεῖστον τούτου ἐκτελῆ τὰς ἱεροτελεστίας τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας διὰ νὰ ζήσῃ μόνον, ἂν πολλοὶ ἱερεῖς θεωρῶσι τὸ ἀξίωμα αὐτῶν ὡς ἐπάγγελμα βιοποριστικόν, ἂν φέρωνται οὐχὶ σπανίως ὡς κερδοσκόποι ἔμποροι καὶ χρηματισταί, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι τοιοῦτον προορισμὸν ἔχει ὁ κλῆρος καὶ ὅτι τοιοῦτος πρέπει νὰ διαμένῃ πάντοτε, πάντοτε.

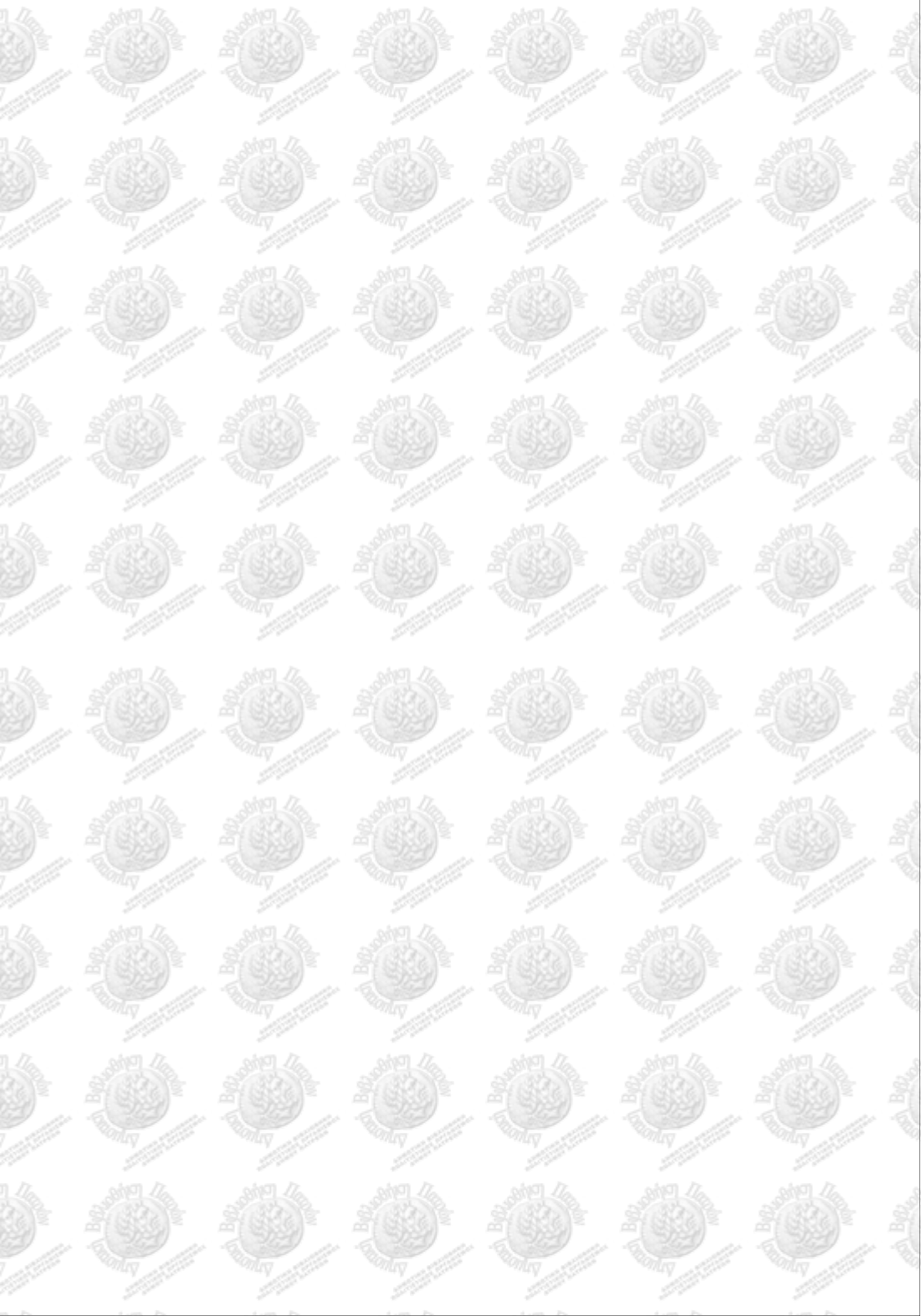
Περὶ τούτου πταίουσιν οἱ ἀρμόδιοι τοῦ παρελθόντος.

Πλὴν οἱ ἀρμόδιοι τοῦ παρόντος, οἱ συζητοῦντες περὶ ἀνορθώσεως τῶν πραγμάτων τῆς χώρας καὶ λέγοντες ὅτι ἐπιθυμοῦσι τὴν βελτίωσιν καὶ πρόοδον τῆς ταλαίνης Πατρίδος, ἄς ἀφίσωσι τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν δημιουργίαν νέων νόμων, καὶ ἄς καταρτίσωσι κλῆρον χρηστοήθη, κλῆρον ἀσπίλων ἠθῶν καὶ ἐπακίδευτον, κλῆρον ἀντιλαμβανόμενον τῶν ἑαυτοῦ καθ-

κόντων καὶ συναισθανόμενον τελείως τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν καὶ τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν του ἐπὶ τ' ἄτομα καὶ τὰς κοινωνίας.

Καταρτίσατε κληρὸν, ἵνα διασώσῃτε τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ καταστήσῃτε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα μεγάλην, ἔνδοξον καὶ σεβαστὴν.

ΤΕΛΟΣ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

1) Διάφορα ηθικοκοινωνικά, θρησκευτικά, θεολογικά επιστημονικά και πολιτικά θέματα, δημοσιευθέντα ἐν ταῖς Κρητικαῖς ἐφημερίσιν «Ἐπιθεωρήσει» καὶ «Κρητικῇ Ἐφημερίδι» καὶ ἐν ταῖς τῶν Πατρῶν «Πελοποννήσῳ», «Νεολόγῳ» καὶ «Ν. Αἰῶνι».

2) Πεντήκοντα (50) λόγοι Ἐκκλησιαστικοί, ἐκφωνηθέντες ἐπ' Ἐκκλησίας, προσεχῶς ἐκδοθησόμενοι.

3) Διευρυντικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, προσεχῶς ἐκδοθησομένη.

Τιμᾶται Λεπτὰ 60